

zelődésük után szeretnék megtestesítve látni. Mindazáltal tény az, hogy szinpadunk e darabban egy nemesebb szellemű népszínművet nyert; a költői ihlet, mely az egészet átlengeti, félreismerhetlen. A mű meséje igen egyszerű. Egy gazdag, nagyraagyó molnár (Tóth J.) egyetlen leánya (Felekiné) szeret egy derék molnárlégényt (Lendvay). Mindez az apa tudtával és beleegyezésével történik, s a fiatal pár örök hűséget esküszik egymásnak, míg egészen egymáséi lehetnek — egy év múlva, mert a legénynek egy évre vándorlásra kell mennie. Távolléte alatt egy cizlinderes szolgabíró (abból a sanyaru emlékeztető 12 évből), nagy hivatalokra szánt és adóságokkal terhelt mamlasz unokaöccsét hozza a házhoz s az öreg molnár hűségét, nagyraagyását mindenféle ravasz fogásokkal oda tudja fokozni, hogy ez megfélekedve előbb adott szaváról, leányát a szolgabíró öccsének csakugyan oda igéri. A leány a legméltatlanabb bánásmódot tapasztalja atyja részéről, minek vége az, hogy kétségbeesésében egy éjjel neki megy a Sajónak s beleöli magát. Epen ezen éjszaka tért meg vándorlásából a molnárlégény, meghallja a történeteket, sőt a leány távozását is látva, utána megy, s a folyóból kiszabadítja. Az öreg molnár, miután elég lelki kinokon ment keresztül, kiábrándul nagyraagyási mámorából, általános kibékülés, s hegyen völgyön lakodalom. Ez a mese rövid vázlat. A lefolyást egyes sikerült alakok, s a népleletből ellesett élethű jelenetek illusztrálják. Legjobb alak benne kétségkívül az öreg molnár és leánya. A szerelmes legénynek igen csekély szerep jutott, miután ő csak a darab elején és végén jelenhetik meg. A többi alakok nincsenek úgy kikerekítve, mint azt ohajtottuk volna, de egyes vonásokban igen találó jellemzésekre akadunk a Bach-korszakbeli szolgabíró (Szigeti) és öccse (Szilágyi Béla) alakjaiban. Eredeti volt a molnár két szolgálója is (Némethin és Szilágyi Ernesztina), kik igen élethű képét adák ezen pörgő nyelvű, mindenbe beleszóló s mindentudó házi butoroknak. A népsoportozatok és a külső kiállítás gondtal voltak rendezve — csak a szinpad holdvilág sehogysem akart ez este szót fogadni. Játék közben egy vak tüzi láрма rémitő meg a közönséget, mely már nyakra-főre iparkodott a kijárásk felé, — de a rendező rögtön megjelenésének sikerült az ijedséget azonnal eloszlatni. A közönség megnyugodott, s a főszereplők ügyes játékát élénk elismeréssel kísérvé végig.

Csütörtök, okt. 31. „Ernani.” Opera 4 felv.

Budai népszínház.

Okt. 25-én harmadik díjmentes előadásul a „Szigetvári vértanúk” első felvonása s a „Két huszár” népszínmű került színre. Ugy látszik, hogy Molnár a népszínművek mellett a komoly drámát is lassankint meg akarja kedveltetni a nép azon osztályával is, mely legfőkébb csak vasárnapi megy színházba. Közönség csak helyeselnünk lehet. Ez előadást csak este roppant számmal.

Okt. 26-án ismét új darabot láttunk. *Kempelen Győzőnek* „Ész, pénz, születés” című 3 felvonásos vígjátékát adták először, mely szerzőnek e téren első kísérlete. Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy e darabot legezészerűbb lett volna, egyszerűen csak színműnek keresztelni, miután komikum nagyon kevés van benne. A darab meséje röviden ez: Bánhidi gróf leányát Arankát szive ellenére Romkővihez akarja erőszakolni, de terve meghiusul leánya ellenszegülésén, ki titokban a pestelével, Váry Lajossal szerelmeskedett, míg a faképnél hagyott völgyben a viszonyt boszúból az apának föl nem fedezte, minek az lett a vége, hogy Várynak a házat el kellett hagynia. Utóbb a gróf kastélyát a leitatott jobbágyok megrohanják, hogy kiirtsák az egész grófi családot; szerencsére azonban Váry, mint honvédezzredes épen akkor érkezik oda, s a további garázdálkodásokat megakadályozza. A gróf hálából leánya kezét kínálja Várynak, ki azonban tudtára adja a grófnak, hogy most az egyszer nem házasodni, hanem őt, mint honárulót, felsőbb parancs folytán elfogni jött. Azonban Váry a gróftól, leánya iránti vonzalmát következtében, titkon elszökteti, ki aztán a külföldre menekül, mialatt itthon holt híre terjed. De Váry csak kicsinyben mult, hogy eszméjét nem fogott kellelten nagylelkűségével, mert Romkővi báró, hogy tőle Arankát elidegenítse, ráfogta, hogy ő lövette föbe atyját; sőt a rendőrségnél is följelentette Váryt, kit el is fogtak, ha a gróf épen jókor elő nem terem külföldről, s a dolgot föl nem világosítja. Aranka és Váry most már az atya beleegyezésével lesznek egymáséi. Van ennek a grófnak egy hőbortos fia is, kit szerző valószínűleg csak azért léptetett föl, hogy Egyűdnek is legyen a darabban valami szerepe.

Hogy a darabnak elég hiánya van, már tárgyának e rövid kivonatából is kitetszik. Az egyes személyek jellemében sem nehéz ellenmondásokat fölfedezni. Aztán, ha már a czimben az „ész” is szerepel, a darabban is jobban elő kellene azt tüntetni, mert hogy Váry ezredesi rangra emelkedett, azt valószínűleg inkább vitéségének, mintsem kiváló eszének köszönhetné. Egyébiránt a szerző ezen első kísérlete meglehetősen buzdító fogadtatásban részesült. — Előadattak még a „Két pisztoly”, „Viola”, „XII. Károly Rügen-szigeten”, „Házassági három parancs”, „A lepecsételt polgármester”, s ezzel az „Angolosan” című vígjáték. A közönség, hihetőség a beállott ködös, esős idő miatt nem jelent meg oly számban, mint más hetekben. A második pályaszínmű előadása jövő hétre halasztott.

Szerkesztői mondanivaló.

5820. Egy kép hazánk nyugottabb korából. Szívesen vesszük az ily történeti adomákat, s effélek közlésére legyen szabad önt ismételve felszólítani. A többi közlemény is gyorsan következni fog.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztav. — Nyomtatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt. Pesten 1861.

5821. **Öszinte szó.** Fájdalom, hogy igen sokan vannak, kik azt most meghallgatni nem akarják. Nem mi rajtuk fog mulni, ha ezt az ön által beküldöttét hiában fogja ön keress lapjainkban.

5822. **Magyar nyelvünk ócsárlói.** E tárgy kimerítőbb, indokoltabb kidolgozást érdemelne meg. E rövid felszólalással ezúttal nem érünk.

5823. **Vatta.** Tehát „all még az őz Peterdi háza”! Örvendünk rajta, s gyakoribb találkozást kívünk, annál inkább, mert kiket a politikai küzdelmek itt-ott eleszalagáltak nálunk, meg azok is visszakérülnek lassankint. Továbbá pedig azért is, mert az „árvadal” valóban a sors kezében van. Elég érthető beszéd ez?

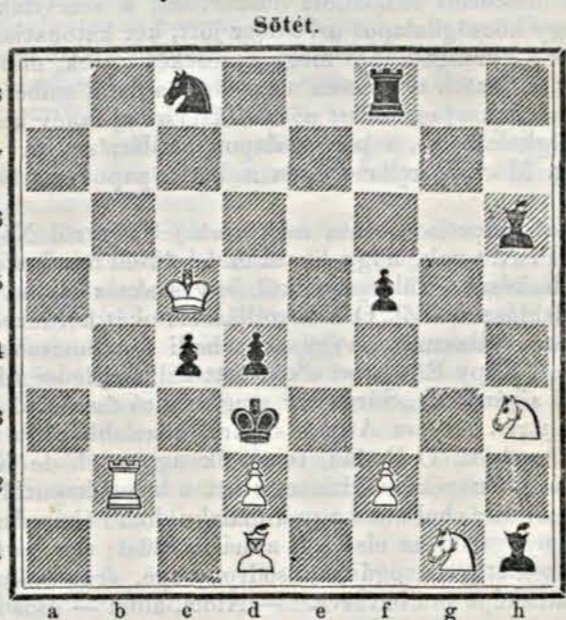
5824. **Kassa. B. G. és Sch. T.** A felső-magyarhoni kereskedő-segédnek egyetét üdvözljük, s míg tőbbit tehetünk, szívesen küldjük lapjaink egy példányát.

5825. **Kolozsvár. x-y.** Hosszabb gyakorlat után, reméljük, használatosabb tudósításokat küldend ön számunkra.

5826. **Körösvölgy vidéke.** Solyomkó rajza, fájdalom, igen tökéletlen. Rajzolóink nehezen fogják hasznát vehetni.

SAKKJÁTEK.

97-ik sz. feladvány. — Weisz A. J. tanártól Budán.

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 92-ik sz. feladvány megfejtése.

(Weisz A. J. tanártól Budán.)

Világos.	Sötét.	Világos.	Sötét.
1) V d 8 - a 5	K e 6 - d 5	2) ...	b 5 - b 4
2) V a 5 - d 2	K d 5 - d 4 A)	3) F d 3 - a 6 : †	K d 5 - tetsz. sz.
3) F d 3 - b 1 †	K d 4 - c 4	4) V - vagy F - †	
4) F b 1 - a 2 †			

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fulöp József. — Nagyváradon: báró Meszéna István. — Pesten: Cselkó György. — B.-Ujvárosban: Kovács Lajos. — Paratyban: Rothfeld József. — Poroszlón: Nyilas Alajos.

Rövid értesítések. Parabuty: R. J. A 95 sz. f. hibátlan, s úgy, a mint közölve volt, megfejthető. Szívesen tudatjuk ezt önnel, ki legbuzgóbb sakkbarátaink egyike. — **Emlék:** Az ígért sorokat régóta várjuk, de, úgy látszik, hiában. — **Kolozsvár:** E. I. Sok okból ohajtjuk a mielőbbi viszontalálkozást.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.		
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.	
November.		Okt. (6)	6. p.	6. p.	March.	6. p.	6. p.	
3 Vasár.	F 24 Hubert	F 24 Syl	22 A 19 Alb.	6 47	4 41	30 Rosch	8 0	4 46
4 Hétfő	Bor. Károly	Blandin.	23 Jakab	6 48	4 40	1 Kisl.R	9 20	5 38
5 Kedd	Imre hercz.	Imre	24 Arethas	6 49	4 39	2 Esó im.	10 27	6 42
6 Szerda	Lénárd	Lénárd	25 Marczian	6 51	4 37	3 Bálv. t.	11 26	7 50
7 Csütör.	Engelbert	Adolf	26 Dömöt.	6 53	4 35	4 (eltörl.)	0 4	9 8
8 Péntek	Gottfried	Severus	27 Nestor	6 54	4 34	5	0 33	10 28
9 Szomb.	Tivadar vér	Tivadar	28 Terentius	6 56	4 33	6 10 Sab	1 0	11 34

Holdnegyed: ☾ Első negyed 9-én, épen perczen déli 12 órakor.

TARTALOM.

Pestről a középponti Kárpátok felé és vissza. (Vége. Képpel.) *Fancsik Ede.* — Sötét nagy volt az éj... *Váradgy Gusztav.* — A debreczeni kastély. (Folyt.) *Jókai Mór.* — A kínai színház. — *Luczenbacher testvérek.* (Arckép.) — Egy vidéki levelező ki-rándulása. (Vége.) *Szováti Lajos.* — **Tarház:** Tehát csakugyan ne legyen magyar erdő-zeti lapunk? — Irodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereske-dés — Közintézetek, egyetek. — Mi újság? — Nemzeti színházi napló. — Budai nép-színház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Melléklet: Előfizetési felhívás „Gyermekbarát” című közlönyre.

Felcélós szerkesztő **Pákh Albert:** (lak. magyar-utca 1. sz.)

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrétben 1 1/4 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalhoz (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

Gróf Andrássy Gyula.

Gróf Andrássy Gyula a család öregebb ágának egyik legszebb férfikorában lévő ivadéka. Atyja, Károly gróf (meghalt Brüsszelben, aug. 11-én 1845-ben) a hazának és a szabadelvű ellenzéknek buggó fia volt, s különösen az 1840- és 1844-ik országgyűlésen tüntette ki magát mint elms és szeszélyes szónok. Mint e fényes család más tagjai, úgy Károly gróf is halhatlan érdemeket szerzett a hazának még anyagi kifejlődése tárgyában is. Utolsó utja is e czélből történt, a midőn a belga gyárakban a vas-, cukor-ipar bővebb tanulmányozása végett külföldre ment, de itt a halál véletlenül meglepte.

Fiai Manó, Gyula, Aladár közül a másodszületett az, a kinek híven talált arczképét veendő olvasóink ez alkalommal. Gyula gróf neveitetésére, szülői a legnagyobb gondot fordíták; tanulmányait bevégezvén, a nagy világ és nyilvános élet iskoláit Európa legműveltebb országainak beutazásával folytatta s mint képzett ifju 1847-ben a pozsonyi országgyűlésen Zemplén megyének egyik képviselője volt, s mint ilyen részt vett az 1848-ki törvények alkotásában, a midőn minden kérdésben a szabadság és haladás zászlói alatt küzdött. Azonban, híven családja hagyományaihoz, az anyagi téren is, korán megkezdé működését, s mint a zemplénmegyei Tiszaszá-bályozó társulat elnöke, a vezetők között látjuk őt munkálodni.

1848-ban az első magyar független miniszterium által Zem-plénmegye főispáni méltóságára neveztetvén ki, később, az ősi fő-ispánok módjára kardot kötött, s megyeje önkéntes zászlóalját vezeté, s résztvett a schwechati ütközetben.

1849. elején követvén a De-breczenbe vonult kormányt, mint előkelő, vagyonos és tekintélyes férfi, követi rangban, különös kül-detéssel Konstantinápolyba uta-zott, a hol a világsi fegyverle-tétel idejeig, a mennyire a körülmények engedék, eljárta megbiza-

tásában. Később, mint itthon haditörvényszékileg elítélt menekvő Párisba tette át lakását, s itt összekötésbe tevé magát a francia nevezetes államférfiakkal, egyike lett azon buggó hazafiakkal, kiknek a magyar azon megbecsülhetlen jótéteményeket köszönheti, hogy irodalmi működésük és személyes érintkezéseik által a külföldet hazánk viszonyainak mibenlétéről felvilágosították. Ugyan-itt vevé nőül az ottani előkelő körök egyik legszebb virágát, szép-ségéről és magas lelkimiveltségéről ismert Kendeffy Katalin grófnőt. Nemsokára ezután kormányi engedély folytán ismét Magyaror-szágba jöhetett, s itt mint kedvelt és népszerű hazafi fogadtattott, kibea a haza egyik reményét helyezé.

1860-ban, az oktoberi napok után, Vay Miklós kancellár által isnét főispánná neveztetett ki, de elveinél fogva azt el nem fogadá. Ellenben a következő évben Zemplénmegye sátoralyja-ujhelyi kerülete felhívásának engedve, mint képviselő érkezett az előre is csekély eredményne-biztató országgyűlésre, s itt szel-lemi működéseinek újabb tér nyil-ván, egész lélekkel a haza ügyei-nek szentelé minden idejét.

Megkezdődvén az országos teendők feletti örökre nevezetes viták, Andrássy Gyula gróf máj. 23-án tartá beszédét, s e naptól fogva a népszerű hazafi a köz-vélemény ítélete által az állam férfiak díszes koszorujába véte-tett fel.

Beszédének alapeszméje volt: „Mit kívánunk mi? Törvényes szentesített jogainkat: sem töb-bet, sem kevesebbet. Többit kí-vánni nem akarunk, kevesebbet elfogadnunk nem lehet.”

A birodalom belügyi hely-zetét a külföld irányában így ér-telmezé: „Európát nem az ér-dekli: hogy a februáriusi patens érvényre fog-e jutni, vagy nem? hanem az: hogy lehet-e alkot-mányos és szabad az osztrák bi-rodalom azon új alapon, melyre azt állítani szándékoznak?”

Ezen államférfiui böles esz-

GRÓF ANDRÁSSY GYULA.

mékben gazdag s ügyes fordulatú által a legnagyobb hatást előidéztet beszédét, testvérlelapunk, a „Pol. Ujd.“, a jelen év május 29-áról szóló 22-ik száma, egész terjedelmében hozá, s a ki Andrassy Gyula gróf szellemét tanulmányozni akarja, bátran utasíthatjuk beszédének ismételt átolvasására.

Ifju a pataknaál.

(Schiller után PETŐFI SÁNDOR. *)

Forrás mellett ült a gyermek, Koszorukat kötözött, S látta őket elragadtan Tünni a habtáncz között.	Nem viditnak a vialmak, Melyeket nyujt szép tavasz; Egy köt engem csak; s közel van, S még is messze tölem az.
Éltem így röpiül, miként a Forrás fíradatlanul, S mint a koszoruk, sietve Ifjuságom elvirul.	A kedvelt árnykép elébe Vágyva nyujtom karomat, Hajh! nem érem-el s ez érzet Csillapítatlan marad.
Ne kérdjétek, mért busongok Éltem rózsaidéjén, Minden örvend és reményel A tavasznak jövetén.	Jöjj le, jöjj, oh szép leányka, Hagyd kevély lakod falát, Majd virágit a tavasznak Kebeledbe hintem át:
Ámde, az új természetnek Ébredő hangzere Kebelemnek rejtekében Csak nehéz bút költethete.	Ime dal zeng a berekben, S tiszta zajjal jár az ér, Egy boldog szerelmi szív-pár, Kis kunyhóban is megfér.

Borcsa hugom menyegzőjére.

(Jul. 31. 1861.)

Elhagyod a csöndes kis tűzhelyet,
Melynél eddig szíved melegedett,
Oh, hiába fog égni már tüze,
Mivel ő meg töled melegüle!

Kik szerettek, mind körülállanak,
A szoba oly komor és hallgatag,
Meg lehet a szíverést hallani,
Mint a midőn haldoklik valaki.

Nemsokára itt terem a halál,
A lélek a kis lakból tovaszáll . . .
Titokteljes sugárzás vesz körül,
Mint ha mindent látnál már messziről.

Nem kérdezzük, hova mégy? hol leszesz?
Tekintetünk az égen tévedez;
Istentől jött a hívás, szállj tova,
Menyasszony vagy, légy a meny asszonya!

Dalmady Győző.

A debreczeni kastély.

Regény. — JÓKAI MÓRTÓL.

(Folytatás.)

Legbölcsebb hadvezetőink nem kívánták soha Debreczen a had furiáinak kitenni s megőrizték az által városunkat kerített falak, pattantyus sánczok nélkül. Városunk ereje látszatossá gyengeségében fektűt. Respectálták ezt a németek, megbecsülték a törökök, kóbor kurucz, labonecz, tatár pedig nem mert belekapcsolódni. Miért akarja most Debreczen városa eddigi bölcsességét megváltoztatni? miért akar, mint egy hadviselő hatalmasság, neutralitásából kilépni? Azért küldték-e a tudományok megszerzésére szánt fiatalságot városunkba, hogy mi ezt mézszárszékre hordjuk? Azért építették-e városunkba a nagy templomokat, kollegiumokat, hogy mi azokat leégettessük? Mivé leszünk, ha a harc kockájá fordul? A vezérek tanácsában nincs az, hogy Debreczen városát védelmezzék ok, ha előre mennek, ha hátrahúzódnak, bennünket itt hagynak, s akkor ki védelmezi meg e várost?

Zólyomi Dávid látva, hogy a szónok erősen belejött a beszédbé, eléje vágott.

Hallottam ám én már ezeket mind kegyelmedtől egyszer, Igyártó uram. Ezen módon mondta el kegyelmed a debreczeni fegyveres ifjuság előtt mindezt, kinn a tiszafüredi töltésnél; s

nagy jó szerencséje, hogy ott nem kaphattuk; mert bizony mondom, nem állana kegyelmed mostanság itt a debreczeni érdemes tanács előtt. A ki tábori szolgálatra adja magát, az katoná, annak semmi okoskodni valója nincs, annak a vezér szavait méregetni, a harc kimenetelén tanakodni nem szabad. Kegyelmed nagyot vétett a hadi regula ellen, midőn a tábor elhagyá s küldött társait is hazajövetelre nógatta. Ennek a büntetése katonai törvények szerint halál. És valóban nagy kegyelem történik a vezér urak részéről kegyelmeddel, a midőn megengedtetik, hogy magát a hadi tanács, hanem a városi magistratus előtt védelmezze: a helyett hogy mint katoná, katonamódon fenytetnék meg.

— De én nem voltam katoná.
— Nem volt kegyelmed hadnagya a debreczeni bandériumnak?
— Azon bandérium csak a társzekerek kíséretére s a vezérek beneventatiojára volt küldetve. Csupán szolgálattétel, de nem hadakozás volt lelkeré bizva.

— Karddal jött-e kegyelmed, vagy ostorral a táborba?
— Igen is, karddal szoktunk a tanácskozába és tisztességtételekre is megjelenni.

— De a tábor nem tanácsterem, és nem urnapi parádé; a vezérek Debreczen város banderiumát méltán segítő-csapatnak tekintették, így is akarták felhasználni, s ebbe a vitéz legénység önmaga is egytől egyig beleegyezett.

— Csak én elleneztem, és ellene mondok most is. Minden csepp vér, melyet Debreczen város népe a csatában kiont, özönvíz gyanánt ront vissza városunkra, minden kanócz, melylyel egy muskétát Debreczenből elsiütnek, égés, pusztulás az egész városra. Azért nem tagadom, és újra ismétlem, hogy roszaltam és roszalom a mi fegyvereseinknek csatába vitelét. Ravaszágnak nyilvánítom másodbíró uram részéről, hogy fegyvereseket küldött a táborba, parádé színe alatt, míg jól tudta, hogy azokat háboruban is fogják használni s vissza nem eresztik s ezért minden gonoszt, a mit e lépés maga után fog hozni, az ő fejére visszahárítok.

Keresztszegi uram megbillenté fejét, s azzal inte a porkolábnak, hogy vigye át a vádlottat a másik szobába, míg a tanács törvényt fog tartani fölötte.

— Nincs kegyelmednek semmi szava többé saját mentességére?
— Saját mentésemre nincs, mások vádlására van.
— Vezettsétek el.

A rab eltávozta után a tanács érdemes tagjainak arczulatáról jóslható volt, hogy itt most viharos jelenet fog következni: a tanácstagok, egy kettő kivételével mind nagyon örömet fogtak volna Igyártó uramnak pártját, szavainak igazságától nem csak meggyőzve, de meg is hatva lévén. Hanem ez előre várható zajos összekapásnak Keresztszegi valami furfangos uton metszette keresztül az inát; azt a kérdést terjesztvén legelőbb is az érdemes tanács elé.

— Kívánják-e kegyelmedek az előttünk fenforgó esetet saját közönséges statutumaink szerint, tulajdon törvényszékünk előtt megítéltetni, vagy pedig — terhesnek találván az ítéletmondást egy hűséges társunk felett, el akarják a bíraskodás szomorú tisztét magunkról fordítani, s ezt inkább a haditörvényszékre bizzák?

Syndikus uram észrevette a kelepczét s felugrott, hogy majd mond valamit, de bíró uram leültette, hogy csak várjon még, a mig felszólítatik.

— A vezér urak, tudván és respektálván városunknak azon jogait, hogy „*jure gladii*“ még a főben járó ügyek felett is saját törvényhatóságai által határozz; megengedék, és ránk bízák, hogy Igyártó uram esetét itt pertraktáljuk és saját törvényeinket olvaszuk fejére. A mit ha tenni elmulasztanánk, Igyártó uram vallja kárát, mert azon esetben azért van itt Albisi Zólyomi Dávid uram ő kegyelme, hatvannégy lovas hajdúval, hogy Igyártó uramat rögtön megfogatván, a táborba visszakisértesse s ott azután katonai regula szerint hadi törvény elé adja, a melynek előre látható kimenetele az, hogy Igyártó uram puskavége elé állittatik.

— Most tessék már elmondani, hogy mit akart Syndikus uram?
— Syndikus uram azt felelte, hogy nem akart semmit mondani.
— Tessék hozzá szólani tanácsos uraiméknak, akarnak e ez ügyben itélni?

Mély hallgatás. Egy szót sem szól senki.

— Qui tacet, consentiunt. A hallgatás helyeslés. Üsse fel protonotarius uram a nemes város statutumainak könyvét, pagina 72, és olvassa el, a capite a mi következik:

Déznáról — Kalugerig.

Természettudományi gyalog séta.

A főjegyző vonakodás nélkül engedelmessékedett s felnyitva a nagy rézkapcsokkal lelánczolt kutyabőrös könyvet, megtalálta benne a kívánt paginát, s az erre irt megveresedett sorokból ezeket olvasá fel.

„Ha ki peniglen az thábert engedelom nélkül elhagyná, avagy másokat is elszökésre csábítana, avagy fegyverét az csata előtt eldobván elrejtőznék, avagy lefeküdvén magát halottnak vettetné, avagy vezéreit cserben hagyná; — annak háza mind porig demoleáltassék, lábas marhája kiirtassék, ő maga számkivittessék az város határából. Ha ki az ő familiája közül ötöt követni kíváná, annak elmenetele ne gátoltassék.“

— Ime, érdemes tanács, ez a mi törvényünk: hasonlitsák kegyelmedek ezzel a katonai regulákat s akkor vegyék fontolóra, vajjon ellenséges indulattal cselekedtem-e én Igyártó uram ellenében, a midőn megtudván az ő hazatértét, őt vasra verettem, s a kétajtaju börtönbe zártam, mert ha azt nem teszem, ez éjjel az ellene küldött hajduság, őt házánál megfogván és megkötözvén, a táborba visszavitte volna; míg Debreczen városnak börtönében egy hajaszálát sem görbithet meg annak még a fejedelem sem. Esetét tagadni nem tudja; s ilyenformán ha mi itéljük el, háza tüzét, ha a táborban itélik el, élete világát fogják kioltani. Én ugyan sajnálom azt a szép sárga házat a Csapó-utczában, de Igyártó uram fejét még jobban sajnálom. Tessék ítéletet mondani.

Mindenki mélyen hallgatott.

— Helyesli-e az érdemes tanács a felolvasott törvénynek a vádlott fejére kimondatását?

Mindenki mélyen hallgatott.

— Én tehá, a hallgatást helyeslésnek véve, bírói tisztémnél fogva kötelességemnek tartom és eset fölött kimondani az ítéletet. Porkoláb, hozza elő a rabot! Protonotarius ur, jegyezze az ítéletet.

A rabot előhozták.

A bíró intésére vele együtt mindenki fölállt a tanácsasztal mellett, csupán a jegyző maradt ülve, midőn Keresztszegi által az ítélet kimondatott.

„Folyó év és hónap 19-ik napján, ugymint Jubilate utáni szombatnapon Debreczen városa teljes tanácsülésében, nemes, nemzetes és vitézlő Keresztszeghy Mihály uram bírósága alatt, bevádolt nemes és nemzetes (a „vitézlő“ szándékosan kihagyatott) Igyártó Ferencz uram ügyében —, itéltetett.“ — Minekutána a vádlott maga is beismeré, hogy a tiszafüredi tábor, a hova küldetve volt fegyveresen, fegyverestül, lovastul elhagyá a vezérek tudta és engedelmé nélkül; s ezen defectusát semmi nyomatékos kényszerítő okkal védelmezni nem is tudta; annál fogva nevezett Igyártó Ferencz uramnak, hazai statutumaink értelmében, e városban levő lakóháza mind porig lerontassék, ivókutja a szinig betömessék; tűzhelye eloltassék, szárnyas és lábas marhái, az egy házörző kutyán kívül megölessenek, élőfái töből kivágassanak, s házhelye sóval behintetvén, üresen hagyassék; ő maga pedig e város határából végkép számkivittessék: cselédjeinek és házanépének szabadon hagyatván, hogy vele menjen, vagy őt itt hagyja, és soha többet hire ne legyen e város kapuin belől, hanem ha a tilalom ellenére e város árkaik inen találtatnék, semminemű törvény védelmére ne számíthasson, valamint az égne vad madarai.

Datum, mint fentebb.“

A jegyző tollának perczegése kísérte a bíró rövid mondatait. Midőn be volt fejezve az ítélet, Keresztszegi levéteté a lánczokat a vádlotról.

— És most haza mehet kegyelmed. Holnap reggeli harangszóig rendezze el dolgait; mert a harangszó után csakány vettetik falainak.

A mint az elítelt keze megszabadult a láncztól, a bíró felé emelé azt, és mondá:

— Ma kegyelmed volt rajtam az ur, s itélt fölöttem ott, a hol hatalma volt; holnap én fogok itélni ott, a hol hat lépésnyi téren én vagyok a bíró. És az kegyelmednek fog fájni.

— Isten hírével! szólt távozást intve a bíró; s azzal föltéve süvegét, fölözlatá a gyűlést, ősi szokás szerint, ily főben járó ítélet után az egész tanácssal szép rendben a nagy templomba menvén által, hol ez alkalommal rövid istentisztelet tartatott.

(Folytatás következik.)

A mult év nyarának alkonyán, egy gyönyörű, egészséges reggel, mintegy 4 óra tájban indulánk el Déznáról. Végezünk a kalugeri ugynevezett *dagadó-forrás* volt. Dézna Aradmegye észak-keleti csucsában fekszik. Váráról, illetőleg váromladékainak csekély maradványai emlékeül, közszeretettü költőnk, Jókai Mór, a Vasárnapi Ujság mult évi 23-ik számában egy igen érdekes kis népregét közölt. Fekvése e csinos kis helységnek, mely vashámmal és igen csinos gyümölcs-kertekkel diszlik, felette regényes. Ha az utas a megye nyugoti, csaknem lapályos részéről közelg feleje, az itt rögtön emelkedő hegylánczolatok, buján zöldelő erdőikkel, kellemes és jólvevő behatást idéznek elő. Csak egy hegy áll kopáran és ennek csucsán még kopárabb az említett várom egy két-az idő és az elemek vasfogától összemorzolt fala. Ezen várhegy oldalán észak-keletnek indulva, egy bájnos völgyben, mely szébbnél szebb változatokkal kecsegteti a szemet, egy meglehetősen jó karban tartott ut vezet a vándort a közel monyászi fürdőbe.

Kaluger Biharmegyének délkeleti szögletében fekszik. A távolság Déznáról idáig talán 4 mérföld. Egy fiatal, igen derék uri ember, Déznának egy birtokosa, volt szives utitársam. Mi az első állomásig és vissza kocsin mentünk, a többi utat pedig, hol már a kocsihoz igen bajos vagy épen lehetetlen volna, gyalog tettük meg, s mégis egy nap alatt bevégeztük kicsiny pályafutásunkat. Szükséges pedig az ilyen gyalogutra egy pár könnyű, de nem épen vékonytalpu csizma és egy pár egészséges lábszár. Hanem aztán az ily hegyes-völgyes, regényes vidéket mindenestre legkellemesebb és legezelszerűbb gyalog bejárni. Hosszabb utra persze kényelmesebb egy jól betanított hegyi paripa, de ily rövid kirándulásra a gyalog utazás százszorta jobb, főleg a természetbarátnak, ki minden völgynek fordulatánál megállhat s szemeit legelgetheti a hegylánczolatok ujabb és ujabb idomzatában, — ki minden forrásnál megpihenhet, ha nem is fíradat testét, legalább kielégítetlen szomját enyhítendő, mert ki hagyta el csak egyetlen egy forrást is, a nélkül, hogy tiszta kristályvizéből igyék, hisz forrásvizvel lehetetlen jóllakni, főképp oly embernek, mint én, kia Bántás izsapos, rosz vizű lapályáiból tévedt ide a hegyek közé, hol a víz oly kimondhatatlanul jó, oly üdítő. Ezenkívül megállhat a természetbúvár minden ritka növénynél, melyet talál, s melynek itt nagy a sokasága, előveszi rögtön füveszi kézikönyvét, s megkísérti az ismeretlen plánta nevét fölhalálni. Ha rovarász, mint gyalog utas, utáníromhat bármely feltűnő és új rovarnak, és azt például ejtheti, hogy vele gyűjteményét szaporítsa, ismereteit bővítse, s mindinkább megtanulja dicsőíteni az Istent, a nagy mestert, ki mindezt oly remekül teremtette.

Bár rövidnek látszassék az ut, melyet Déznáról Kalugerig tettünk, mégis oly sok szépet láttunk és tapasztaltunk, hogy egy napi kirándulástól többet nem várhattunk, sőt ennyit sem reméltünk. Megkísértem e nap kellemes és tanulságos benyomásairól a szives olvasót értesíteni.

Keskeny völgyben haladtunk előre, jobbról balról magas hegyek emelkednek, lombos erdővel belepve. Átalában e vidéken roppant sok az erdő, s ennek köszönhető, hogy a patakvizben nincsen fogyatkozás. Panaszkodnak ugyan a birtokosok, hogy a fának itt oly csekély az ára; némely helyen 1 forinton vagy épen feléért is szivesen oda adnák, de nincs vevője, mert minden oldalról hegyekkel bezárt völgyekből a fát kivinni nem lehet, vagy annyit költségre kerülne, hogy e nehéz munkából semmi hasznót sem lehetne létrehozni. Ugyis, hol járhatóbb a vidék, a fa töredék sokaságát csak úgy lehet kamatoztatni, hogy belőle szenet égetnek, mely az itt elég sürűen található huták és hámoroknál felhasználatik. A fának napjainkban sok helyt mindinkább felugó ára ellentétben áll az itt létező rengeteg erdővel, azonban jöni fog az idő, a mikor itt is nagyobb kelete lesz a fának, s akkor méltán lehet majd attól tartani, hogy nagyon is fogják az erdők pusztítani, mi sok helyt már meg is történt, és pedig a környéknek nagy kárával, mert a hol hegyes vidéken az erdő kivész, ott a jó-let is pangásba jő s végre elenyészik.

Ez talán első pillanatra hihetlennék látszik, hanem ha az ember mélyebben belepillant a természet működéseibe, a távol össze függést ki fogja találni. Látni fogjuk ezt alább, midőn az erdők sokféle hasznát elsorolndjuk, egyelőre csak arra figyelmeztetvén

*) „Der Jungling am Bache.“ a nagy német költőnek, Schillernek legismertebb, legnépszerűbb költeménye. Érdekelti fogja a magyar olvasót Petőfiéknél ezen könnyed és hű fordítása, mely még diákkorából származik, s melyhez véletlenül e napokban jutottunk — Szerk.

az olvasót, hogy egészen erdőtlen vidékek pusztá sivataggá változnak át; ilyenek például a Keletnek sok helyei, ilyen déli Spanyolország, mióta ott az erdők kipusztítottak, és ilyenek a mi alföldi homokos pusztáink is, hol az erdők hiánya okozza leginkább a terméketlenséget és a föld csekély értékét. Tartsunk tehát egy kis szemlét.

A fák lombjai árnyékban tartván a földet, az elpárolgást mérsékelik, és nem engedik, hogy a föld kiszáradjon, s így a táplálkozó gyökerek a szükséges nedvben fogyatkozást szenvedjenek. A fák tövében többnyire különféle mohok tenyésznek, ezek szivacs természetűek, azaz, a legkisebb eső vagy harmatból is tele szíják magukat vízzel. Ezt persze mindenekelőtt tulajdon táplálkozásuk céljából teszik, hanem a nagy természet az önzésből is mellékezőkat tud elérni. A nedves mohok hűvösen tartják a fák tövét, hosszabb szárazság alatt pedig, a magukban felhalmozott nedvességből, kölcsönöznek a földnek, a fa gyökereinek.

Ilyeténképpen működik az erdő a maga fentartására, de van fenmaradásának sok mellékhaszna, a legfőbb pedig az, hogy ő a forrásvíznek és pataknak anyja, mert hol erdő nincs és kopáran áll a hegy, ott forrásvíz nem ered, egyszerűen azért, mivel az esővíz, sem a falombok által, sem a mohoktól, sem egyéb növényektől fel nem tartóztatva, lerohan a hegyről, egy iziben elárasztja a vidéket és később szárazságban senyveszti.

Tehát az esővízből származnak a források?

Legnagyobb részt úgy van.

A víz, mely a mi földgömbünk területének két harmadát elborítja, folytonos keringésben van. Tudjuk, hogy a víz, phisikai természeténél fogva, nemcsak midőn + 80° R. mellett forrni kezd és gözalakba indul) hanem sokkal kisebb hőfokoknál is szüntelen, el-elpárolog. Látjuk ezt mindenhol, midőn péld. eső születte pocolyák, főképp nyári időben egy pár óra múlva fölszikkadnak: látjuk ezt tetentartókban is, hol a ténta, melynek legnagyobb alkatrésze a víz, a nélkül, hogy belőle irtunk volna, néhány nap alatt kiszárad.

Nagyszerű mértékben történik a párolgás a tengeren, különösen a forró égöv alatt. Itt a roppant kiterjedésű víz felületéről, hozzájárulván a nagy hőség, megmérhetlen mennyiségű pára képlődik, az egyenesen fölfelé emelkedő megmelegített légtől nagy magasságra emeltetik és aztán a sarkvidékek felé irányított légfolyammal ezek felé vitetik. A vízpárával terhelt lég ez utjában a szárazföld sokféle változatos fölülete s egyéb okok előhozta elágazó légmozgások által a mérsékelt égöv különböző vidékeire elterjed, és a felhők képzéséhez vizpára majd harmat, köd, eső vagy hó alakban ismét a földre lehull. Egy része a víznek azonnal lefolyik a hegyekről, vagy magasabb lapályokról alantabbakra szalad le és növeli a patak vízmennyiségét; a patakok pedig a folyókat, ezek meg a folyamokat nagyobbítják, míg végre ez utóbbiak, mint hatalmas viz-erek, néha sok mérföldnyi hosszú lefolyás után, ismét a tengerbe szakadnak; visszaadván a kölcsönt, melyet tőle kaptak. Ez a víznek nagyszerű és örökös keringése a földön, olyan, mint a vérnek szüntelen forgása az állatok testében.

Azokban nagy része a harmatnak és esőnek, mely nem szalad mindjárt a hegyekről vagy a lapályról a patakok és folyókba, a földre szívódik és sokszor igen mélyen a hegy vagy lapályföld gyomrába süllyed, nem hogy ott maradjon, hanem, hogy ismét közel vagy távol a földszíntre kivergődjék, így hozván létre azt, mit köznéven forrásnak nevezünk. A források közelebb okait alább

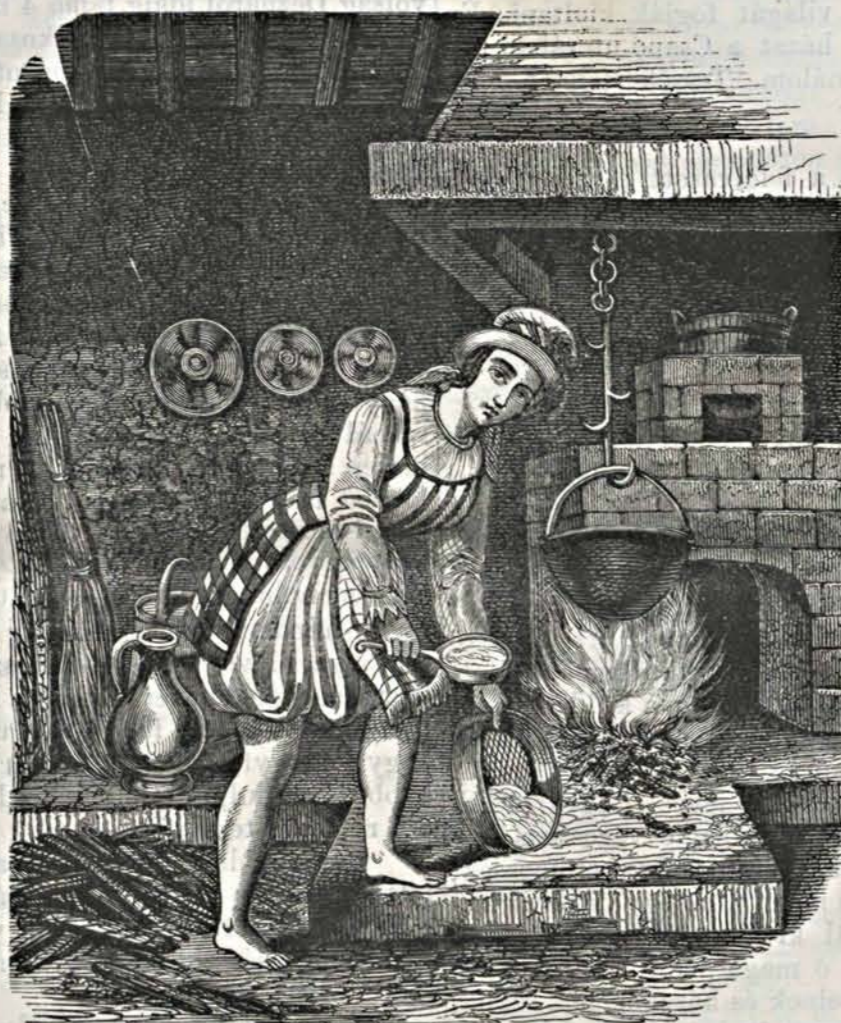
figyom előszámlálni, most még visszatérünk az erdőre, melynek néhány nagyfontosságú hasznairól kell emlékeznünk.

A mult tavaszkor virágaimat kiültettem a kertbe, hanem tapasztalásból tudván, hogy azok a szabad földre helyeztetve igen terebélyes nagyságra szoktak megnőni, de gyökereik is igen messze elágazódnak és így igen nehéz azokat őszkor ismét a cserép szük teriméjébe szorítani, virágaimnak nagyobb részét, melyek megfelelő nagyobbodását korlátozni akartam, cseréppel együtt raktam be a földbe. Őszkor, midőn azokat kivettem, hogy téli üveglakjokba rakjam, több cserépet szétrepesztve s több darabra tördelve találtam, a virágok gyökerei pedig ezen repedéseken át messze, a szabad földre elhatottak. Ezen cserepek alkalmasint egy kissé meg voltak már hasadva, midőn a földbe tevém, a növénynek duzzadó életerővel növekedő gyökerei pedig, a cserép szük korlátai közül szabadulni igyekezvén, a mondott hasadékokon kibujtak s a szomszéd szabad földre terjeszkedtek, növekedésükben mindinkább megerősödtek s megvastagodtak, így végre börtönüket, a virág-cserépet szétomlasztották. Hasonló, de nagyobb szerű eredményekkel működnek a fák gyökerei oly erdőkben, melyeknek alap-

zatuk kőszikla. Ezeknek legszűkebb repedéseibe befurják eleinte csernászál vékonyágú gyökereiket, melyek lassanként, de hatalmas életerővel növekedvén, szétrepesztik az ezredéves sziklákat. Sok év után, e nagy munka folytatása által a terméketlen kő elmállik, összemorzsolódik, folytonos nedvvel áztatva és különféle lég-nemek befolyása után összekevertvén egyszersmind a televény-földdel, végre maga is azzá változik és új növényzetnek szolgál helyül és táplálékul. Az erdők tehát, melyek különben is lehulló leveleik által évenként gyarapítják a televényt, messze elágazó gyökereik által sziklákat repesztnek, ezeket végre termőfölddé átalakítván, folytonosan megújuló életet gerjesztenek, holott ellentétben, ha valamely meredek hegyről az erdőt kipusztítjuk, az esőnek nincs megállapodása, lerohan a nélkül, hogy a hegy gyomrába a víz beszívároghasson, magával vivén mindenkor sebes zuhanása által egy-egy kis televény-földet, míg ezt kevés év multán egészen lemosta a hegy hátáról, maradván itt a pusztá, terméketlen szikla, mely nagyszerű torzalakzataiban első látásra ugyan

bámulatra ragadja az utas megigézt lelkét, de az ott lakó emberek semmi hasznat nem hajtván, elpusztulásra kényszeríti.

Az erdők egy másik haszna az, hogy a légmérsékletre s így az éghajlatra nem csekély befolyást gyakorolnak. Különösen feltűnő ez meleg tartományokban, hol nyáron, midőn a nap sugarai mindinkább függőlegesen hatnak a földre, az erdők, folytonos párolgásuk által a légnek hűvösítését eszközlik. Tiszta északakón, midőn a harmat sűrűbben ülepszik a földre, az erdők e nedvességből többet szívnak magukba, és nappal lassabban adják azt vissza, mint valamely síkságnak, erdőtől mezeten és csak apróbb s ritka növényzettel ellátott helyiségei, a honnan a harmat-csöppek a napról rögtön felszivatnak, a növények kiasznak, s a föld kérge kökeménységre kiszárad. Erdős vidéken ez nem történhetik, mert, mint már fennebb láttuk, itt a napsugarak nem hatnak le a földig, a fák lombozata árnyékot adván, melyben az apróbb növényzet is ótal-mat talál, az elpárolgás lassabban, de folytonosan tart, és így a hely hús marad. Ezen természeti tüneményt mindnyájan akárhányszor tapasztalhattuk, mert, midőn nyári időben egy ideig erdőtlen vidéken utazunk, és a forráság egészen ellankasztja életművezetünket, ha rögtön valamely erdőnek csak a széléhez is ju-

Kép a hazai népeletről: VI. Baranyavárvideki női viselet.

tunk, kellemes hűvösséget érzünk, mely testünket ismét felüdíti és mely csupán az erdőnek párolgása okozta hűvösebb légmérsékletből ered.

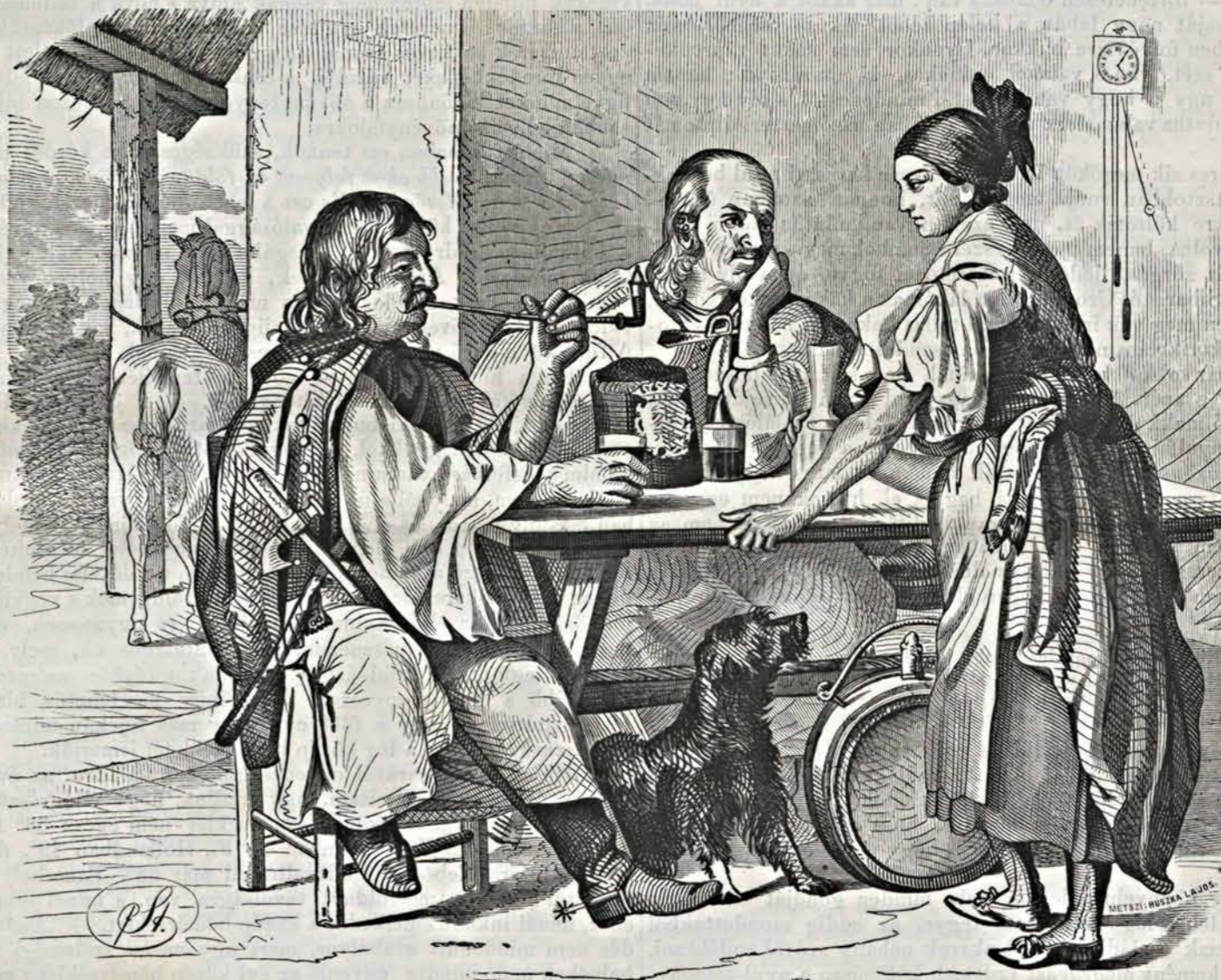
Szólanom kellene itt most még az erdőnek az iparvilágra szóló hasznairól, a kedélyre ható kellemeiről, a madarak zengéseiről, a vadászat élvezeteiről stb., de ezeket az olvasóra bízom, ki, hacsak egyszer is erdős hegyi vidéken utazott, a sokféle kellemes benyomásról tulajdon költői ihlete és emlékezete szerint festhet magának egy-egy idylli képet

(Folytatás következik.)

Képek a hazai népeletről.

(VI-VII.)

A magyar földön lakó népek viseletének és szokásainak ismeretéseül lapunk mai száma ismét hoz két rajzot, melyek a természet és élet után készült hű másolatok. Az egyik kép: VI. Baranyavárvideki szerb eredetű nők viseletét ábrázolja, melynek

Képek a hazai népeletről: VII. Tolnamegyei (iregi) csász és csárdában. (Sterio után.)

VII. sz. képeink Sterio rajza után egy tolnamegyei csárdai jelenetét ábrázol. A fő hős benne a csendesen iddógáló és pipázgató öreg csász, egy ősjellegű magyar alak, melytől a természeti épséget, férfias erőt s némi méltóság-teljes, öntudatos félsőbbégi érzetet első pillanatra is megtagadni nem lehet. A rajznak azon becsé van, hogy élő alakok után készült másolat.

Tollrajzok az állatvilágból.

I. A nyul.

Ki ne ismerné a nyulat az ő festői lapátfüleivel? Ki ne lótt volna már legalább egyszer nyulat életében, ha egybűtt nem, a — tálban? Minden lelki furdalás nélkül hagyhatom tehát el ezen süve kedves állat külső leírását, nem akarván az egyszeri író példáját követni, a ki még az embert is tetőtől talpig leírta, azon föltevésnél fogva, hogy jöhet oly korszak, a mikor az egész emberiségből egy szál sem lesz már fenn, s mily jó hasznát vehetik akkor az ő könyvének! Megtanulhatják belőle, hogy nézett ki az egykor létezett, de már végkép kiveszett emberiség!

Bizonyos tekintetben alig lehet kényelmesebb életet képzelni, mint a

nyul, mely oly egyszerű paradicsomi életet él, hogy még a szokásos reggeli mosdás és fésülködés fáradságától is megkímélheti magát. (Közbevetőleg legyen mondva: a víznek nem nagy barátja, mert sohasem iszik, de az ily természetű emberektől abban mégis különbözik, hogy — borral sem szokott élni.) Hátha még azt is megemlítem a cs. k. rendőrség engedelmével, hogy adóért sem exequálják! Vajjon ki ne irigyelné tehát állapotát?

De e mellett a nyul élete még némi előkelőség színével is bír, mert csak az est beköszöntével szokott némi tevékenységet kifejtetni, s napjait, hogy úgy mondjam, csak éjjel élvezzi, midőn az állatvilág dolgozó osztálya, névszerint a ló, ökör, szamar stb. már édesen pihen durva szalmaágyán, s kimerültségében a csontjait is alig bírja mozgatni. Ekkor kezdődik a nyul lakomája, melyhez már napnyugta előtt kiszemeli a gyenge, friss vetéseket; valódi epikureista módjára gondoskodik arról is, hogy étlapja minél változatosabban legyen összeállítva, s e végből majd a kövér lóherföldröket s fiatal repceveteményeket, majd a szőlőhegyeket tiszteli meg látogatásával; ha pedig ünnepnapot akar ülni, addig jár-kei, míg káposztát vagy petrezselmet nem talál, mert ezek szerencsések kedvencz-eledelei közé tartozni.

Ha bándóját tisztességesen megtömté, csak akkor jut eszébe, hogy hiszen az ember... akarom mondani, a nyulnak az evésnél nemesebb rendeltetése is van. Eszébe jut, hogy ő is halandó, s ha utódok nélkül mulik ki az árnyékvilágból, ki örökli az ő nemes erkölceit? Kire hagyja

veteményeket, káposztáskerteket stb., melyeket a jó Isten kétségkívül csupán és egyedül az ő fogai alá teremtett? E nemes indokból tehát párt keres magának, kívül aztán a szűz holdvilágnál édes perczeket tölt, miközben néha oly buzgalommal táncol, mintha másnap valami világhírű színpadon a „Szerelmes ördög”-ben akar na föllépni. — Végre fölpirul a hajnal, s a szerelmes nyul, egy holdvilágot imádó poétának is becsületére válandott sohajok közt, felkeresi tanyáját, ott lapátfüleit kecsesen fejére lapítja, s az éj furdalmai után jóízűen alszik — nyílt szemmel. Ki merné tehát tagadni, hogy a nyul sok előkelő ember életmódját követi?

Sok természetbúvár oly udvariatlan a nyul iránt, hogy megtagad tőle minden tanulékonyágot. Igaz, hogy doktorságig bajosn tudná fölvenni, de azért tőle minden talentumot elvitatni, igaztalanság, világos rágalom. Nem egy nyulat láttam, mely fiatal korában holmi kötél-tánczosok fogságába esvén, annyira vitte, hogy dobolni s gyermekpuskát elsítni tudott. Van tehát a nyulak közt is elég kapacitás, s hogy mindamellett még eddig sokra nem vihették, arról ők nem tehetnek, mert hiszen „civilizátoraink” annyira el vannak foglalva a mi civilizálásunkkal, hogy a szegény nyulakról egészen megfejtkeztek.

Az organologok fölfedezték, hogy a nyul feje oly lapos, hogy ennél fogva csupán a félelem organuma fejlődhetett ki benne nagyobb mértékben. És valóban e félelem oly nagy, hogy óriási árnyat vet a nyul jellemére. Innen származik a „nyulszívű” czim is, melylyel ha valakit megtisztelnék, képes érte párbajra szállni, bebizonyítandó, hogy egy kicsit mégis vitézebb a nyulnál, mely a legkisebb zöreire is úgy megijed, hogy ilyenkor látja csak, mily tökéletlen teremtés ő, hogy csak négy lába van, holott legalább is százszal szeretne futni a képzelte veszély elől. A félelem ekkor annyira erővesz rajta, hogy egészen elbódul, se lát, se hall, s gyakran épen ellene torkába fut, vagy úgy fálnak szalad, hogy be is töri bölcs koponyáját. Látnivaló tehát, hogy nemcsak doktor, de katona sem igen válnék belőle, habár

másrészt meg kell neki adni, hogy holmi veszített csatákban nehezebb volna elfogni, mint akár a legjobb lovú huszárt.

E vád azonban egész terjedelemben csak a fiatal, tapasztalatlan nyulat illeti; míg az öregbegek veszedély idején oly ravaszsgot mutatnak, hogy a legravaszabb diplomatának is tanulhatnának tőlük. Az öreg nyul, ha szorul a kapuzára, mesteri ügyességgel tud magának hátulso ajtót találni, mintha csak korunk némely államférthöz járt volna iskolába. Ha már az eb sarkában van, úgy hogy lehetetlen előle menekülnie, akkor hirtelen félreugrik s más irányban fut, míg az eb hivatalos buzgalmában, nem képes oly gyorsan megállni s mire megfordul, az üldözőt gyakran már tüskén bokron túl jár. Mások meg, ha másképp nem menekülhet, leggyorsabb futása közben hirtelen lefekszik, úgy hogy az üldöző eb keresztül ugorja, mialatt ő időt nyer, hogy menekvésért más irányban kísérthesse meg. Ha futása közben más nyul tanyájára bukkan, akkor ezt fektéből felgraszálja, s ő szépen a helyébe fekszik, mialatt az eb a felgraszott nyul után iramodik. Ez ugyan nem nagy felebaráti szeretete mutat, de nem vehetjük tőle rossz néven, mert hiszen ilyenkor nincs ideje azt fontolgatni, szabad-e önmegmentése végett felebarátja életét kockáztatni? Aztán utójára is, saját bőre csak közelebb áll hozzá, mint felebarátjé. Ha menekülése közben a földben elég tágas lyukat talál, beherohan ajtóstól, azt sem kérdi a házigazdától: szabad-e? Ha aztán ilyenkor véletlenül azt a földfedeztet teszi, hogy rókalukba talált bujni, s a rókalukba, — melynek vendégcsiszolásától tudósítók még eddig nehezen irtak dicsően, — történetesen odahaza van: már akkor a nyul lássa, hogy vigye ki börtét saját négy lábán a kelepceből. Az is megtörténik, hogy üldözöttese közben folyóvízre bukkan. Ilyenkor sem sokat törpeneedik, s nem néz előbb szét, van-e valahol csónakos, ki átszállítsa; hanem beherohan a folyóba, úgy a helye van, ruhástól mindenestől, s oly ügyesen átúszik a tulpartra, mintha valamely pesti uszodában uszómesteri diplomát nyert volna.

A mezői nyul térsi sík mezőkön lakik, ellenben a haraszi nyul bokrokban, cserjékben, harasztokban vonja meg magát, honnan azonban ősszel szintén a szántóföldekre költözik át, nem azért ugyan, mintha előbbi szállását, stajgeroztatást volna, hanem mert ősszel a lombok megsárgulva lehullanak, s az így támadt zörgés, ijedős természeténél fogva, épen oly alkalmatlan félénke, mint Sibaris és Croton pulya lakóinak a kakas kukorikolása, kik, mint a történetben meg van írva, minden tollas kakast száműztek városukból, hogy ezek kukorikolása ne háborgassa csendes álmaikat.

Az erdei nyul már sokkal bátrabb társainál, nem sejt krampuszt minden levélzörrenésben, s azért ősszel sem hagyja el erdei tanyáját, annál inkább, mert a lehellő makk s a levágott fák rügyei izletes táplálékot nyújtanak neki. Minden nyulfajta közt legnagyobb inyenec a hegyi nyul, mely nem elégszik meg a közönséges nyulkosztal, hanem zamatos hegyi füvekkel él, s azért tanyáját rendszerint nem is hagyja el, ha csak nem egy kis expeditio kedvéért, melynek ugyan gyakran hódítás a célja, de nem az adriai partokon, hanem a szivek birodalmában, ha t. i. a hegyen nem bir magának élettársat szerezni, vagy néha unalmában képződőve, úgy nemzetsziki neki, mintha a völgyben valami szerelmes nyulkisasszony gyönyörű sopranhangon így hívogatná:

„Én hiszem, hogy boldogabb lennél te
Itt lenn nálam, mintsem odafenn.
A magasban hívós levegő van,
A tavasz legszebb a völgyekben.“

A nyulhus izletes volta azon egyedül és valóban nagy szerencsétlenség, mit a nyul már születésével magával hozott a világra; mert ez szerzett neki annyi ellenséget, azért üldözik oly körleheltenül. De másrészt ez szerencsétlenségében szerencséje is rejlik, mert ha husa végett annyira nem üldöznék, rendkívüli szaporasága oda juttatná, hogy végre egymást kellene felfalniok.

Hogy a nyul egy könnyelmű fickó, mely minden gondját csak arra fordítja, hogy életét lehetőleg kellemessé tegye, az eddig mondottakból eléggé kitűnt. Még csak családi életéről akarok néhány szóval emlékezni. De már e tekintetben kemény megrovást érdemel, különösen a nyul-asszony. Fiaira nem fordít annyi gondot, mint tőle meg lehetne várni. Az első 5—6 nap jól viseli ugyan magát, de már ekkor úgy megunja anyai szép tisztét, hogy cseppet sem lepne meg, ha egyszer valamelyik nyul asszonyság dajkát fogadna kicsinyei mellé. Nem is látogatja meg családját máskor, mint ha teje már annyira meggyült, hogy neki már fájdalmat okoz. A nyul-asszonyság tehát méltán érdemli megvetésünket.

A mily nyulszívű a nyul ellenségeivel szemben, épen oly vitáz, sőt vakmerő társai ellenében, ha féltékenység kinozza. Ez okból igen sokat veszekednek egymásközt, a mi annál mulatságosabb látványt nyújt, mert a viadal sohasem történik életre halálra. Három-négy nyul különböző irányból egymásra rohan, s mikor már azt hinné, hogy mindjárt felfalják egymást, egyszerre megfordulnak, s egyik erre, másik arra iramodik. Újra rohamat intéznek s újra visszavonulnak, miközben a legmulatságosabb bakugrókat teszik, melyek élénken emlékeztetnek egy bizonyos balletmester tánczára. De a mi e vitézi harcjátékok legmulatságosabbá teszi, az az egymást éré pofokodás, melyben egymást bámulatos ügyességgel részesítik. Persze hogy őt nem ismerik érvényesnek a „Gesetzbuch“ azon paragrafusát, mely mindenegyes pofra 5 ft. bírságot szab, különben aligha bannának vele oly pazarul. A küzdelemnek csak akkor szakad vége, ha a bakok egyike valamennyi vágytársát csufos visszavonulásra kényszerítette. A győztes nagyszerű jutalma: a szép nyulkisasszony, melyért az elkeseredett harc folyt. Olykor azonban az a csunya eset is fordul elő, hogy míg a bakok vitél

küzdenek, azalatt a nyulkisasszony valamely titkos imádójával megszököik, mikor aztán a szegény megcsalottot bajvivők üthetik már az árulók nyomát.

Az anyanyul, mint láttuk, nagyon csekély szeretetet mutat fia iránt, de a bak, az meg épen semmit sem törődik velők, hanem szüntelen új élvezetek után csatangol. Vén nyulak plane goszokkák, sőt kegyetlenekké válnak néha, s a fiatalabbakat, meglehet, talán csupa időtöltésből, úgy összeviessza pofozzák, hogy az ember szinte megsajnálja őket.

A megtévesztült könnyelműség és gyáváság példányképét látjuk a nyulban, mely utóbbi sajátjához — mint ez más teremtményeknél is előfordul — a kegyetlenség is csatlakozik, mely csak a gyengébbekkel szokta hatalmát éreztetni.

A forró földön növény-tenyésztése.

Az egyenlítő két oldalán egy 705 mérföld szélességű s 5400 mér föld területű földön terül el, melynek körülbelül 1/3-de szárazföldet foglal el. Ide vezetjük olvasóinkat képzeletben, hol az ények egy részében a nap az ég tetőpontján áll, s izzó sugarait függőlegesen lövelli alá. — A kép, mely itt szemünk előtt feltűnik, sokkal változatosabb, s megragadó tüneményekben sokkal gazdagabb, hogyszem azt képzeletünkben teljesen felfoghatnók, s részleteiben mind elő adhatnók. Megelégzünk ez által a természet itt jelentkező tüneményeinek gazdag tárházából, — melyekkel a forró földön alatti vidékek minden lépten meg vannak áldva s hová a tudományos, buvározás, s hasznos ismeretek gyűjtése végett szemlenni előkészületekkel fúrházott emberek is, kevés számmal, s nagy áldozatok mellett juthatnak el, — egyes töredékekkel valószínű, s csak általános nézetet adni, kiterjesztvén figyelmünket különösen a növénytenyésztésre, s az ezen tájékokat különösen jellemző növényfajokra.

Mielőtt azonban ezt tennők, szükséges azon kérdés megfektése: hogy kicsoda nevezetesebb okok folynak be földünk különböző pontjain, a növénytenyésztés különbözőségére? És ezt a lehető népszerűen fogjuk előadni.

Hogy ezen különféleség valósággal megvan, s a növénytenyésztésnek, a különböző földrészeknél vizsgálatánál szembeötlőleg jelentkezik, azt tudja mindenki. Azon növények, melyek egy helyen vadon tenyésznek, más helyen csak gondos ápolás mellett diszlenek, s megfordítva az egy vidéken diszoló növények, másutt alig találhatók, vagy nyomorúan tengenek. A föld különböző minőségében keressük-e ennek okát?

Ha a hidegebb tájékok növényi tengéletét vizsgáljuk, — hol csak nyír- s fenyőfák, és harasztfélék tengenek, — s összehasonlítjuk a mi folyamaink partjain elterülő buja rétekkel, gazdag szántóföldekkel, s gyümölcs-csal megvakott hegyekkel, azt fogjuk látni, hogy a föld minőségének mily hatalmas befolyása van a növényi tenyésztésre. Hiszen jól tudjuk, hogy földünk az anya, melyből a növények gyökereiken szívják táplálékukat. Azonban bármily fontos, és elvitázhatatlan is a földminőség befolyása a növénytenyésztésre, még sem elegendő ez a főnebbi tétel megfektetésére. Ezen mindenütt jelentkező általános különféleségnek, a földalaj befolyásán kívül más okban kell gyökereznie, mert ugyanazon földnek s vegyületnek a föld különböző pontjain előfordulnak a nélkül, hogy ugyanazon, vagy egymáshoz hasonló növények tenyészzenek. Azon általános ok, mely a növénytenyésztésre a legfontos befolyást gyakorolja: a légkör melegsége. Ettől függ leginkább a növénytenyésztés, úgy, hogy meglehetősen bizottsággal meg lehet határozni, hogy a föld egy vagy más tájékon kicsoda növényfajok tenyésznek, mihelyt a lég közép hőmérsékletét ismerjük.

Ha az északi sarktól egyenes irányban haladva, az év közép hőmérsékletét akarjuk kiszámítani, úgy találjuk, hogy világrészünk legészakibb pontján a nordkapnál a közép hőmérséklet nem egész 33° F. vagy is épen a fagypontra áll. Stockholmban 43° F., Hollandában 49°, déli Franciaországban Marseilleben 58°, Gibraltnál már 68°. Ezen hely az északi naptéritől még 190 mérföldnyi távolságra van, s minél inkább közeledünk éhez, annál inkább emelkedik a közép hőmérséklet. — Ambr ezen emelkedés nem mindenütt szabályos, mert ugyanazon szélességi fok alatt fekvő helyeken nem mindig egyenlő az évi közép hőmérséklet: mindazáltal ezen különbözőség nem oly nagy, hogy azt jelen vizsgálódásunk alkalmával figyelem nélkül ne hagyhatnók. A naptéritől a lég melegsége a legnagyobb, a körök két oldalán már csekélyebb. Chinában Kantonban, mely az északi fordulókörön épen belül esik, a közép hőmérséklet 73°, Guinea partjain, mely a naptéritől vonaltól 5°-ra esik északfelé, 82°. Batáviában, mely délre szintén 5°-ra esik, 80°.

Ha a nap állásától föltételezett évi melegség mennyiségére nézve például hazánkat összehasonlítjuk a naptéritől vidékek melegségével: igen nagy különbségre találunk. Stockholmban például a téli és nyári hőmérséklet közötti különbség 72°, Hollandban 52°, a naptéritől vidékeken ellenben ritkán nagyobb 6—7°-nál. Az egész éven keresztül csaknem egyenlő melegség van, s azon megállapodás a növénytenyésztésben, a mi nálunk évenként néhány hónapig bekövetkezik, ott egészen ismeretlen. Elhervadnak ugyan a virágok, s megszáradnak a levelek, de ugyanazon időben mások jönnek elő, s a természet mindig zöld, mindig ifjú erőben diszlik.

A levegő tünemények egyes sajátjait, melyeknek a tropicus vidékekre jellemző befolyásuk van, — mint kitűzött célunkra nem tartozót, — hallgatással mellőzöm el. Csak egyet említek meg, t. i. az eső mennyiségét. Hogy a forró földön alatti növénytenyésztés az égető hőség dacára rendkívül dús, annak oka az, mert az eső mennyisége igen nagy. Nálunk a felfogott eső mennyisége egész éven át középátlalással 2 1/2 láb, azaz ha az egész éven át lehellott eső egy tömegbe gyűlné a földfelett 2 1/2 láb magasra

emelkednék. A téritői vidékek némely helyein ezen magasság 3-szor 4-szer annyi lenne. Ha még ehhez hozzágondoljuk, hogy ezen sok eső pár hó alatt hull alá: lehet képzeletünk, hogy ezek a folyamokat mennyire földagasztják, úgy hogy medreiket elhagyva mérhetlen területet árasztanak el. Ezen nagy mennyiségben aláhulló esőnek, mely a földet átmedvesíti, majd gőz alakjában a föllemegetett levegőbe száll, s azt folyvást nedves állapotban tartja, következménye már a növénytenyésztés gazdasága.

Most már a tropicus vidékek növénytenyésztésére befolyással bíró nevezetes körülmények futólágos átnézete után: térjünk át magára a növénytenyésztés vizsgálatára. Képzeliük, mintha utazók volnánk, s miután a tengere vihar s vészek között sokáig hanyatttunk, s hetekig nem láttunk mást, mint fölöttünk eget, s alattunk mérhetlen tengert: végre a távolban a lát-határ felett megpillantunk egy sötétlő pontot. Az a szárazföld. Oda vitorlázunk. Tegyük föl, hogy oly időszakban lépünk partra, midőn elhagyott hazánkban a tél úté fel sátorát, a folyamokat jégkéreg borítja, a mezőket hó-lepel fedi, a fák leveletlenek, sehol egy fű, egy virág nincs. Itt ellenben mósolygó természetet, ezer alakban diszló pompás virágokat találunk, melyek közt némelyek ismerősökül tűnnek fel. Valóban gyönyörrel csodálunk azokat hazánkban, hol mint ritkaságokat melegített tenyészházainkban nagy gondal s költséggel ápolunk, s a rájuk fordított gondoskodást időről időre azzal jutalmazák, hogy néhány szerény virágot hoztak elő. Mi más alakban mutatkoznak itt ezen növények szabad természeti állapotukban, s eredeti őshazájukban! Azok, melyeket mi eddig láttunk, csak kicsinyített példányai, csak mostoha, törpe sarjai a tropicus övek alatt diszló óriás növényfajoknak. A mérsékelt s hideg övök alatt egy és ugyanazon faji növények élnek társaságban. A naptéritől vidékeken ez egészen másként van. Itt számtalan fajok diszlenek egymás mellett tarka vegyületben; s általában mondatjuk, hogy azon földterületen, melyen Európában ezer különböző növény tenyész, a tropicus vidékeken 3—4000 faj találatik. Lehet képzelnünk, hogy ezen változatosság az egész tájnak minő elevenséget kölcsönöz, s a benyomást mily magasra fokozza. De itt kérdészetné valaki, hogy ezen számtalan növényfajok közt egy sincs, mely a mi égaljunk növényeivel összehasonlítható volna? Oh igen, azon különbséggel, hogy a mi éghajlatunk alatti növények, itt óriási alakban mutatkoznak. Vannak növényesaladok, egész csoportozatok, melyek főbb jellemzőségeik nézve egymáshoz hasonlóan, melyeknek fajai az egész földgömbön elterjednek, úgy hogy majd minden országban lehet kisebb nagyobb mértékben ezen növényfajok képviselőit találni. Ilyen például a fűmű növények családja. Ha nálunk ezen növényfajt halljuk említetteti, csak jelentéktelen kisserű növények értnek alatta, a tropicus égöv alatt ezen fajt más oldalról tanuljuk ismerni. Itt találjuk a *czukornád*-at, melynek szára két ember magasságú, 1/4—2 hüvely vastagságú, s a bambuszud kemény vékony szára 40—50 láb magas, s emberkarhoz hasonló vastagságú, s a bennszülöttek házaik építéséhez, s az ellen-ség elleni csatában támadó, s védelmi fegyverül használják.

Az itt elmondottak más növényfajokra is illenek, például, a csinos formájú, de a föld felszínét felül alig emelkedő *harasztfélék* helyett a forró földön alatt, magasra nyult pompás harasztok találhatunk, melyek némely szigeteken kizárólagos képviselői a növénytenyésztésnek.

Több példát is lehetne még felhozni, az eddigiekben kívül annak bebizonyítására, hogy egy és ugyanazon családhoz tartozó növények minél közelebb esnek a téritői vidékekhez, s mennél inkább ki vannak téve a forró földön ápoló melegségnek: annál inkább ki vannak fejlődve.

Miután az eddigiekben némi általánosan tájékozó pillantást vetettünk, az előttünk fekvő vidék növénytenyésztésére, folytassuk tovább utazásunkat. A vidék, melyre lépünk, az emberektől gyéren látogatott, nagyobb része pusztas s lakatlan, hanem a természet ezer alakban mutatja mindenható erejét. A sziklás vidék nemalkalmas a növénytenyésztésre, de belsejében nagy mennyiségű érc van. E kopár vidék, — mely kisebb táj után sovárogi tekintetünket nem láncozolja le — nem messze tart. Tovább folytatván utunkat, a láthatár mindig zöldebb, reményteljesebb szint ölt magára. Azon messzire terjedő erdőség szélén állunk, melyet *öserdőnek* nevezünk, mely azon időkben is állott már, melyről a történelem hallgat, és a föld csak ébrenszet megfutató napkörüli pályáját. Belépünk-e ez őt renetgetbe? Ahoz bátorság kell, olvasóim, mert a föld puha, mocsáros; útunk évezredeken keresztül egymásra halmozott, s az idő romboló hatalma által halomra döntött fatörzsek közt visz, melyek más növények lehullott maradványai által mélyen eltemetve. Mily sűrűn összenöttek az ágak, áthatolni rajta sehol nem lehet, sőt, fekete minden, mint az éjszaka. Csak fényével kezünkben hatolhatunk be. Hová lábunkat tenni akarjuk, előbb ki kell irtanunk, útát egyengetnünk. Azonban fáradságunk böven meg lesz jutalmazva. Itt 80—100 láb magas óriás fák emelkednek. Ágaik oly tekervényes össze-szővődtek, hogy a fölöttök haladó nap sugarai sem törhetnek keresztül rajtuk. Ott látjuk az óriás *gyapoptfát*, melynek törzse szemölcsökkel s mindenféle alaku tüskékkel van fűdve; s a *bahobuffát*, melynek törzse vastagságra nézve minden más fát felülmúl. 80—90 láb területű s kivált üregében egész indiai család szállásol; itt vannak a figefának több fajai, melyek közül némelyeket mi is ismerünk; ágaiból mellékágak futnak le a földre, melyekre látszanak mintegy támaszkodni a faágak, s melyek az anyatörzsszel egy egész szét képeznek, úgy hogy néhány ily fa egy áthatlan erdő képez.

Bármily nagyszerű és fényes látvány is e növény-óriások tekintete: az általuk előidézett benyomás leverő és nyomasztó lenne, ha mellettlök pompás színezetű virágok s illatárban fűdő növények nem lepnek el a nézőtért. Míg nálunk a fák kérgei mohokkal és zuzmókkal vannak fűdve: itt azoknak fölszínét különféle virágtermő kúszónövények vonják be, me-

lyek a kéreg redőibe gyökereket bocsátanak, úgy hogy a nap izzó heve által mintegy széné vált törzs, zöld, sárga, veres színvegyületű borítékot nyer. Itt vannak a pompás *kosborfajok* (orchidák) tekervényes alakulag képződött virág-koronáikkal. Ezen kosborfajoknak egyike a jól ismert *vanília*. A sokat utazott, s a természet titkaiba mélyen avatott *Humboldt* gyönyörűen festi azon mély benyomást, melyet a tropicus égalj vidéknek látása, s vizsgálata reá gyakorolt. Különösen a perui Andesz hegy-ég völgyeiben diszló kosborfaj növényeket megragadó költői ecsettel rajzolja. — Sok más növények tenyésznek még itt társaságban az orchidákkal, melyek a nézőtér változatosságát emelik, s a benyomást nagyobbítják, de nem célo-m itt azokat mind előszámolni, hanem utasítom olvasóimat *Humboldt*, *Harting* s mások nagybecsű ut- és tájleírásaira. Folytassuk szemlénket.

Tekintsük a fák tetejét. Ezek koronáján ismét virágokat találunk, de a melyek nem a fák sajátlagos virágai, hanem az itt nagy számmal diszló kúszónövények vagy repkényfélék virágai, melyek épen úgy, mint a mi komló és borostyánfaj növényeink a fák tetejére kúsznak fel, mintha levegő és világosság után törnének, s miután a fák tetejét elérték, szétárasztják tarka vegyületben diszló pompás virágaikat. Ezen kúszónövények átmennek egyik fárl a másikra, s nyulánk de szilárd szárai 100 láb hosszúságra is elterjednek. Ily módon több fa sűrűn összeshűt hálót képez, mialtal az erdő több helyen sűrű és járhatlan lesz. Lehet oly törzseket látni, melyek ezen növények száraival annyira be vannak hálózva, hogy mintegy páncéllal látszanak bevonva lenni. Az idetartozó növények fajai sokfélék: a *fakinfélék* (loranthaceae) skarlátvörös virágaikkal; a *gégevirágfélék* (aristolochiceae) ezek közül egy fajnak virága 4 láb terjedelmű s a bennszülött gyermekek játékból fővegnak használják, a *lenű* (linaria) egy faja a vízi lenű, mely valóságos istenáldása a forró égöv alatt utazóknak, mert ha szára megmetszik, nagy mennyiségű nedvet bocsájt ki, mely a tiszta vízhez hasonló, s az utasok égető szomját lecsillapítja.

Azonkívül hogy a fák kérgei tarka vegyületű virágoktól fedvők, s a fák tetején számtalan csoportozatban mintegy kertek képződnek: még a fák tövénd is növényeket hoz elő a tenyésztésben kifogyhatlan természet, — melyek óriás nagyságra növekednek s táplálékukat a légből, fák gyökereiből, s azon növényekből veszik, melyekre ülepdedek.

A mily fősége és megragadó ezen őt erdők tekintete, midőn a nap izzó sugarait akadálytalanul lövelli szét: oly borzasztó, és nagyszerű a jelenet, midőn felettök kitér a bősé elemek, a vad orkan harca, melyhez a mi égaljunk alatt dühöngő vihar csak kisszerű, csak „gyöngye gyermekirásához hasonló.“ Halljuk, mit mond egy szemtanú: „Sokkal borzadályteljesebb egy dühöngő orkan alatt az őt erdőkben tartózkodni, mint a nyílt tengeren lenni. Ha az orkan ezen óriás fák lomb koronáit megrohanja, s ágait ide s tova hajtogatja, a lég borzasztó fűtüléssel, recsegéssel, csattogással telik meg. A szilárd heju kúszónövények szétéptetnek, galyaikkal s törzseikkel földre terítettnek. — A fák kemény heju nagy gyümölcsüket szétszórják, melyek iszonyu zuhanással esnek alá. Az eső, a fák sűrű lombjai által eleinte föltartva, borzasztó tömegbe hull alá, s a hegyekről alázuan patakokat hihetlen gyorsasággal megnöveli. — Az őt erdők lakói ijedelmes kiáltozást kezdenek. — A majmok, és óriás bőregerek, a szárnyasok egész serege, a leveli békák, s más állatok félelme, nyögéseikkel jelentik a veszély nagyságát. Csak a rovarok hallgatnak, melyek előre sejtve a vihart, a kéreg redőibe, s a levelek alsó lapjára vonulnak, s várják, míg a nap ragyogó sugaráival ismét megjelenik az őt erdők lombkoronáin.“

Ezzel befejezzük az a tropicus égöv alatti erdősegek rövid rajzát. Fordítsuk tekintetünket másfelé. Képzeliük, mintha egy nagy pusztaság közepén volnánk, hol a messze terjedő síkság egyhangúságot semmi tárgy, erdő vagy hegyesség nem zavarja. Délamerika végetlen pusztáinak egyikén vagyunk az évszázadok részében. A lég forró, az összeégett föld mindenfelől visszaveri a hőséget, s növeli a forróságot; vad bivalycordák, lámák, vad lovak, kutyák bolyonganak szerte; s nem találunk egyetlen fűszálát, melylyel chöket csillapíthatnánk, s vizet, melylyel szomjukat olthatnók. Vannak ugyan növények a föld általános kiszáradása mellett is, de ezek állati táplálékul nem szolgálhatnak, sajátlagos alkatu kaktuszfaj növények, melyek szögletes oszlopokhoz hasonlóak, vagy gömbalakuak, hegyes tüskékkel, hosszú hajforma szőrrel fűdve, s leveletlen száruk több egymáshoz tapadt részekből állanak. A természet a növényalakok létrehozásában sehol sem volt szélesebb mint itt; az alakok nem mondatók szépeknek, sőt néha undort gerjesztők. Azonban ne siessünk itéletünk kimondásával. Rút testben gyakran a leg-szebb lélek lakozik. — Ezen rut külsejű növények a savannák lakóira való-ságos istenáldása. Mert a kigözölgést gátló vastag felbőrük alatt, nedv-teljes szövet van, melyet a szomjuság miatt elepedt állatok mohó vágygyl szának ki, s égető szomjuk némileg megenyhül. Ezen tulajdonuknál fogva, a költői lelkű *Bernardin de St. Pierre* ezen növényeket a „*sivatag kútjainak*“ nevezte. Később ha a száraz időszak elműlök, s a kiegétt föld eső áztatja meg, a föld felszíné rövid idő alatt megváltozik, gyönyörű zöld fű-szöngy terül el mindenfelé, az étkelen alaku növényekből ezer alaku virágok bontakoznak ki, melyek szépségükkel bőven kárpótölják a növény-törzsek által előidézett kellemetlen benyomást.

De hagyjuk el a savannákat, s közeledjünk a nagyobb folyamok termékeny partjainhoz. Itt találjuk a *konyvirág* (orvid) számos fajait, — a *colocasia*, *caladium* pompás virágaikkal; itt van az *agave*, melynek nagyszerű virágokréjtája 7—8 év alatt fejlődik ki, mig ehé nálunk tízszer annyi idő is megkivántatik; továbbá az agavehoz hasonló *fourcraia* család számos fajai, egy faj különösen 50 láb magas szárral bir, mellékzárjai ugyan-ilyen magasak, s virág bokréjtáján 20,000-nél több virág van. Itt van végre

a pompás *Victoria Regia*, mely a mi nimfáféle vízi növényünkhöz hasonló, virágai négy öt láb terjedelműek, levelei 16—18 láb hosszúak.

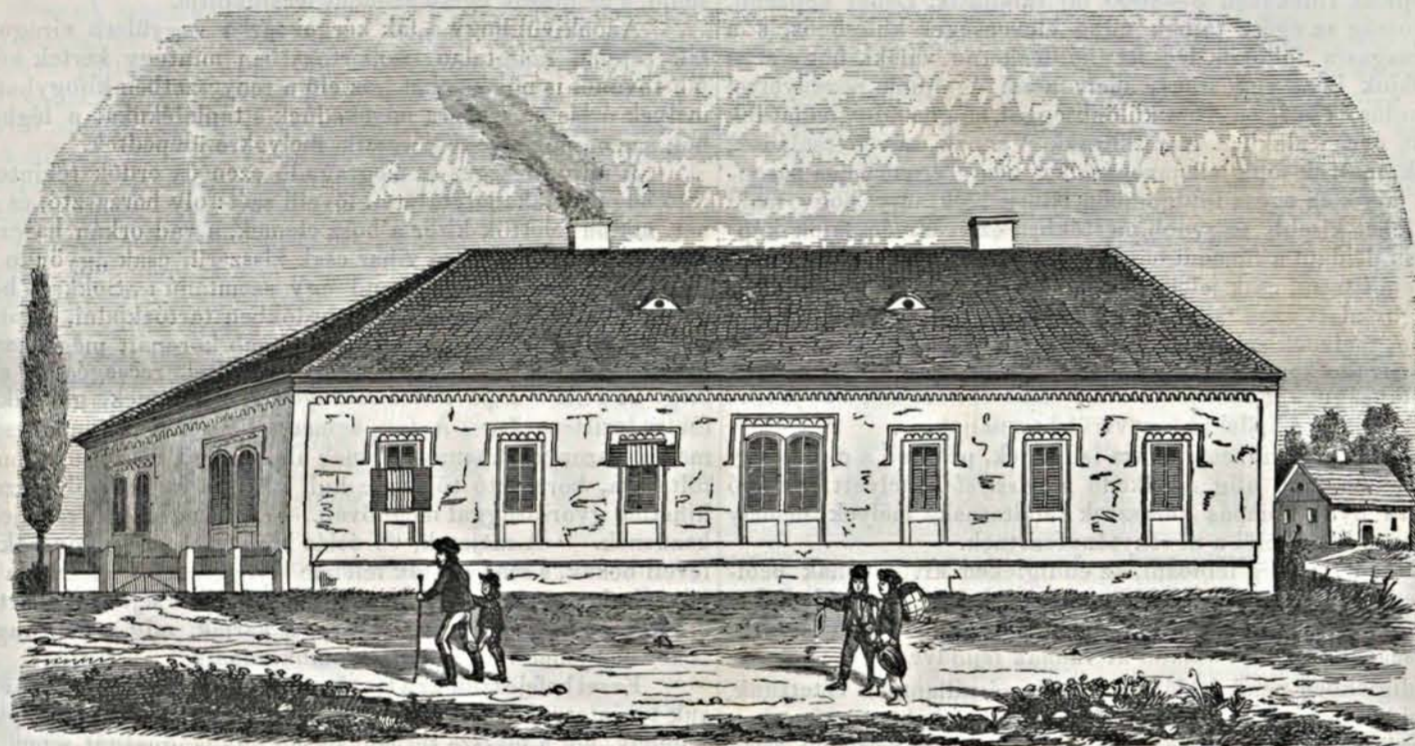
Nézzük a keleti félgömb tropicus öv alatti szigeteket. Itt oly növényekre találunk, melyek kül alakjukra nézve nagy fűhöz hasonlítanak; fűvek melyek gyönyörű virágokkal díszlenek. Itt vannak a *pisángok*, a *kannafélék* a pompás *uránák*, s más fajok. A *pondamus család* számtalan fajával, sróf alakú tekervényes levél koronával; a büszke *dracónok*, a *pálma félék*, mint viasz, — bor, — szágó pálma, melyeknek egymásról elütő alakai azt látszanak mutatni, mintha nem a mostani növénytenyészet gyermekei, hanem egy már kihaltak egyszerű maradványai, s élő tanui volnának.

(Vége következik.)

Darányi új népiskola.

(Somogy megyében.)

Népünk alsóbb rétegének a szellemi művelődés minő fokán állását annak iskolájáról lehet, mint kétség nélkül legbiztosabb jelelről fölismerni. — Ennélfogva a nevelésügy iránti közönyös-ég párnáján henyélők serkentésére, másrészt az illető egyház ügy-szeretetének némi méltánylatául közöljük itt rajzban a *darányi* (b. somogyi falu) ujonnan épült ref. népiskolát. Ezen, a maga nemében még a szomszéd megyékben is páratlan, s több év óta tervezetett középület alapköve 1860. május 7-én, tehát a vallásügyre nem épen kedvező időben tetévtén le, dacára, hogy kezdeményezés-kor az egyház 300 ft. (ebből is 100 o. é. ft. néhai Eröss Sándor urnak nagylelkű hagyomány) s körülbelül 20—25 ezer téglánál többel nem rendelkezett, Isten segítségével e folyó 1861-ik évi szept. 30-ára szerencsésen befejeztették, kerülvén a magát pénz-és gabonával önként megadóztató buzgóságnak a roppant gyalog- és írás-napszámokivül (csupán töltés van az épületben

Darányi új népiskola.

3600 kocsis homok) 6000 pftba, mely összeg az épület nagyságát, csinoságát s célszerű fölosztását tekintetbe véve, inkább kevés, mint sok. — A 14° hosszú, 7° s 1' széles s 3° magas falu, 18, s ezek közül az iskolát két, s mint látható, a tanítólakot megvilágosító egy *kettős- ablaku*, — továbbá 16, közülük 5 kétszárnyra nyíló ajtaju épületben van a fiu- s leánygyermeknek számára külön 2 tágas, 5—5 ablaktól világosított egészséges tanterem; egy segéd-s a tanító számára 4 lakszoba, konyha, pincze, élléstár. Rajzunk a kelet s dél-felöli oldalt mutatja; mindkét osztályba a külön bejárás az udvar felől van.

Adjon Isten sok olyan buzgó s értelmes népet a hazának, mint a darányi, ekkor aztán nem fog ajkunkról még akaratlanul is ellebbeni: „Népnevelés, jöjjön el a te országod.“

Molnár István.

Erdélyi magyar levelek a XVII-dik századból.

(Folytatás.)

IV. Rákóczy Zsigmond levele Dersi Petki Jánoshoz. — Generose domine amice, nobis observando. Salutem et servitii commendationem. Aldja meg Isten sok jókkal kegyelmedet. — Az mint irtunk volt az tegnapi napon is az tatárok dolga felől, minthogy ez országnak szorgalmas gondviselése arra int, viszontag akarok kegyelmedet bizonyossá tenni felőle, hogy ha még ez országba be nem érkeztek volna, kegyelmed mingyártást küldjön az székely váraimba, az utakra, az melyeken akarnak jöni, elegedendőt, melyet megértvén, inkább megtartoznak az bejövételtől, csak hogy, az mint tegnap

is adomeáltuk kegyelmedet felőle, veszekedésre okot ne adjanak. Ha penig beérkeztek volna az országba, mivelhogy más remediumot nem találunk, bocsátottuk bizonyos emberinket, kik elkésérnek Szeben mellé, Lippa felé, által az országon kevés kárral; kik mellé hogy kegyelmed is elegedendő késé- roket olyakat rendeljen, kiknek az idegen nemzet előtt mind tekintete legyen, és mind a megvezetett utakat tudják. — Tartsa meg Isten kegyelmedet minden jókkal. — Datum Enyedini, die 29. mensis Septembris, anno Domini 1605. Generosae Dominationis Vestrae servitor et amicus Sigismundus Rákóczy, m. p. — (A borítékczim: Generoso domino Joanni Petki de Ders. Serenissimi Domini Principis Consiliario et Capiteano Sedis Sicualicis Udvarhely etc. Domino Amico nobis observand.)

V. Ugyanannak levele ugyanahhoz. Generose domine Amice, nobis observandissime. Salutem et Servitii commendationem. Az Ur Istentől kegyelmednek minden jót, egészséget kívánok. Az mint ennekölte is irtam vala kegyelmednek az gyalogért az székelységről, mostan is intjük kegyelmedet, ha az több szükség halad is. Déva alá kiváltképpen küldjön mingyártást, ha többet nem is, harmadfél száz gyalogokat. Mi is itt valaminek szerit teszszük, elindítván az gyalogokat, kegyelmed adja értésünkre jó idején, hogy mi is innét bocsáthassuk oda, az mennyinek szerit tehetjük; kívül ha te kegyelmed nem késik, elhittük, egy hónap alatt Urunk ő felségéé legyen Déva. Ahol penig az gyalog-küldés halad, az vár megadásának is tovább kell haladni. De hogy az távoztassék, az gyalogot késedelem nélkül küldje kegyelmed. In reliquo tandem diu valere cupiens. Datum Albae Juliae, 5. Octobr. Anno 1605. Generosae Dominationis Vestrae Servitor et Amicus Sigismundus Rákóczy, m. p. — (A borítékczim egyez a fennebbivel.)

(Folytatás.)

Egyveleg.

+ (Olyan báró de Manzfélé.) Egy stuttgarteri levelező ezeket írja Magyarországról a Chicagóban „I Illinois-Staats-Zeitung“ cim alatt megjelenő amerikai német lapban: „A szolgásgazte mlyzvet csak fegyveresen mehet ki az utcára, miután a rablók, egy titkos terv szerint, hol itt hol ott tűnnek föl, a vasúti öröket megkö- tözik és agyonverik, hamis jeladások által a vonatot meg- állítják, az utasokat és podgyaszszekereket kirabolják s aztán szépszen- desen eloldalognak, egy cseppet sem félve a megyei hatóságoktól, melyek tekintetbe sem veszik az ily szörnyűségeket s még kevésbé merik üldözni az utanonlókat. A megyék rendőrei a hajduk és huszárok, kik maguk is rablók. A kisebb városokban, mint Kalocsán, Szegeden, Makón és N.-Váradon napirenden vannak a tolvajlások, rablások és gyilkolások. Senki, kinek valami veszténi valója van, még csak sétálni vagy kocsiakzni sem mer, hacsak tetőtől talpig nincs felügyervezve. Fuvarosok stb. egész karavánokká olvadnak össze és csak ily módon daczolhatnak a betyárokkal, kikkel aztán megalkusznak. Pesten is éjjel nappal gyujtogatnak, ölnék, fosztogatnak s erőszakoskodnak stb. stb.“ A stuttgarteri levelező mindezt nem az újjából szopta, hanem egy bécsi lap leveléből szedte ki, melyben még több ily szép dolgot is mondanak rólunk. Vajjon az a bécsi lap levelezője, ki irántunk ennyi jó indulatot tanusit, meg tudná-e mondani, hol van Magyarország: Afrikában-e vagy Ausztráliában?!

+ (Az egyházi kiadások Franciaországban) az 1862-iki budgetben közel 50 millióra számítottak. Franciaországban minden vallás szabad; de csak három egyházat fizet az állam: a katolikus, protestáns és izraelitát (az utóbbit 1831-óta.) A katolikus cultusnak van 81 főpapja: 16 érseke, kiknek mindenike 20,000 frankot, a párisi 50,000 frankot kap évenként 65 püspöke, 15,000 frank évi fizetéssel. Ezen főpapok közül hat, mint bibornok 10,000 frank pótlékot kap, s mivel ezek törvény szerint senatorok is egy-szersmind, még 30,000 frankot kapnak e méltóságért. A katolikus cultusra az évi kiadás 47 millió, a protestánsra 1 1/2 millió. Az izraelita cultusnak van tíz főrabbinatusa (3500 — 7000 frankkal) 51 rabbinatusa (800 — 1500 frank), s 62 kántora (500 — 2000 fr.).

Vasárnapi Ujság 45-ik számához 1861.

TÁRHÁZ.

Egy régi okmány a bor és szomjuság tárgyában.

A fiágban kihalt *Koháry* nemzetség utolsó sarjaddka, *Ferenz e század* elején többször megfordult bécsi laktából magyarországi birtokaiban s akkor leginkább gömörmezei kies fekvésű *balogi* kastélyában időzött, onnan tévén kirándulásokat messzeterjedő murányi, csábrági, szentantali s más gazdag uradalmaiba, miknek jelenlegi birtokosa a herceg Coburg nemzetség... Egy ily alkalommal történt, hogy a gömöriek emlékeztében számos komikus esete miatt most is élő balogi barát, *Suth Gerő*, következő folyamodással járult gróf urához:

„Főkegyelmességű és föméltóságú gróf ur; legkegyelmesebb uram! Már félszázad mult el, a hogy részint föméltóságod, részint dicső elő-dei kegyelméből mint udvari káplán elősködöm; de érzem, hogy előrehaladt korom miatt testi erőmben már is nem kevésbé megfogytokoztam. S ép azért, hogy előbbi vidám kedélyemet feldőlészsem s hivatásomnak továbbra is szokott buzgósággal megfelelhessék: szükségesnek vélem, hogy deputatualis borom mennyisége az eddigiehez képest fölemeltessék... És valóban, én az évenként járuló 12 akó borral jövére nézve már sehogyszem elégedhetem meg; mert bármikép gazdálkodjam, a gyűlések és uriszékek miatt e mennyiségnek egy negyedrészét sem ihatom meg egyedül. Miért is alázatosan kérem főkegyelmességét: méltóztassék a régi közmondás alapján: „Vinum est lac senum“ deputatualis boromat az erősebb és jobb egri fajtából és legalább kétszeresített mennyiségben számomra kegyesen utalványoztatni, vagy pedig engem az eddig viseltem udvari káplánságról fölmenteni s szerzetes-társaim közé a rozsnói konventbe visszabocsátani, hogy ott hátralevő napjaimat nyugalomban tölthessem. Maradván Felső-Balagon, jul. 13. 1813. Főkegyelmességének legalázatosb udvari káplánja: *Suth Gerő*. E folyamodást gróf *Koháry* még az nap sajátkezüleg következőkép hátrátotta:

„Claudite jam rivos pueri, sat prata bibere; Parce pater Baecho, sat jam Gerarde bibisti!“

„Jóllehet kérelmező tisztelendő atya az öregek tápláló tejének állítja lenni a bort: mégis illő megemlékeznie arról is, hogy a véneknek mindenben mértékleteseknek kell lenniök. Már pedig kétem, hogy képes lenne-e a kért bor a folyamodó szomjazó torkát akkor is kielégíteni, ha minden hordó egy-egy fejőstehenné változnék. És ép azért, mert a tisztelendő atya egészséget fenntartani óhajtom: legtanácsosabbnak vélem, hogy azon 12 akó bor, melyet ön még ifjabb korában, midőn az élet gyönyöreit élveznie inkább szabad volt, kapott, jövére felére leszállítsassék s a más fele ugyanannyi akó sörben kiszolgáltassék, miután ennek eddésége a borszeztől megromlott vért leginkább javíthatandja meg. — Az említette Rozsnóra átköltözését pedig legkevésbé sem tanácsolom, mert ott anyi ifju társai közt, akkor sem jutna önnök hat akó bor, ha önére bíznák a pincze kulcsát, mit azonban önnök az ivásbani kitinősége miatt alig hiszek megtörténhetőknek. Kelt Balagon, jul. 13. 1813. Gróf *Koháry Ferenz e* s. k.“

Közli *Lehoczky Tivadár*.

A dunántúli vinczellérképző-intézet Keszthelyen.

Örömmel tudathatom hazánkban egy igen üdvös és korszerű intézetnek megnyitását. A „dunántúli vinczellérképző-intézet“ ez, mely ügybarátoknak részvények általi egyesülése folytán létesítettet, s mely nov. 4-kén ki is nyitottat a végre, hogy fogadjá be azon ifjakat, kik a név osztályából jelentkezve, a szőlőművelésben, kertészetben, és borkezelésben alapos oktatást nyerjenek.

Még nagyobb örömmel tudathatom, miként találkoztak is már egyének, kik fölfogván vállalatunk magas horderjét, mint az intézet, és nép jöltevői intézetünkbe ifjakat küldöttek, kikkel e hó 5-én a gyakorlati munka már meg fog kezdetni. Ezen jöltevők a csornai prépost, főt. Simon Vince ur, a váci püspöki uradalom, Baltavári Horváth Ferenz (2 egyént) gróf Széchenyi Gyula urak, a türjei prépostság, s egy jöltevő társaság (4 egyént).

Intézetünk 24 ifjat fogad be évenként, két év mulva az első 24 kijön, s így mindig 48 ifjúnak lehet helye.

Jelenben, igaz, még gyengék vagyunk, intézetünk ifju, de bizunk a gondviselésben, mely a joakarotot megjutalmazza, bizunk hazánk nemeskeblű férfibaiban, kik bennünket el nem hagyandnak, s bizunk főleg a gazdasági egyletekben, s ezek közül azokban, melyeket intézetünk közvetlen érdekel, s melyek ha feladatukat híven teljesítik, a Keszthelyen alakult vinczellérképezőnek nagyra kell lennie.

Midőn tehát a fennebbieket köztudomásra bocsátani szerencsém lenne, felkérem először mindazokat, kik aláírásíval ivvel bírnak, hogy azokat az aláírt részvényesek névsorával, az intézeti igazgatóságunk Keszthelyre beküldeni sziveskedjenek.

Továbbá felkérem a t. gazdasági egyleteket, intézetünkre figyelemmel lenni, és ennek organumát „A Dunántúli Társadalmi Közlöny“ mint gazdasági szaklapot, becses pártfogásuk alá venni.

Mi igyekeznünk fogunk a várakozásnak tökéletesen megfelelni, a mi mindenkor könnyebb leendő azon esetben, ha pártfogolva leszünk. Keszthely, 1861. nov. 4-én.

Jagócsi *Péterffy József*, ideigl. igazgató.

Tudósítás a londoni világkiállítás ügyében.

A bécsi kereskedelmi miniszterium a m. k. helytartóság és udv. kancellária ismételt felszólalásai folytán, a londoni világkiállításra vonatkozóleg Jankó Vince bizottmányi titkár jelentése szerint, Magyarország számára a következő engedményeket tette: hogy a magyarországi kiállítók szakaszok-kint egy tömbben maradhatnak együtt; továbbá a kiállítandó tárgyakat magyar biztosok rendezendik; végül a nemzetközi jurynek eljárásaiban hazánk képviselői is résztveendek. Az országos magyar központi bizottmány ez engedményeket bár nem találta egészen kielégítőeknek, még is tekintettel a fenförgő körülményekre, olyanoknak ismerte el, melyekben meg lehet nyugodni.

A kiállításbani részvételre eddig 233 kiállító jelentkezett, kik összesen körülbelül 7799 □ lábnyi földszinti- és 1799 □ lábnyi faltér-fogatot kérenek a kiállítandó tárgyak számára. Ehhez hozzáadván a járdákra kellő helyiséget, az összes tér fogat körülbelül 12—13,000 □ lábra rughat, tehát mintegy harmadrészét tenné azon térségnek, mely az angol kir. bizottmány által az osztrák birodalom számára engedtetett.

A kiállítandó tárgyak közt legerősebben van képviselve a bor. 52 kiállító körülbelül 2700 üveggel jelentett be.

Legkevésbéen van képviselve a *dohány* és *gyapju*. Egyébiránt az elnök-ség már tett lépéseket, hogy hazánk e két legjelentékenyebb terményének kiállítása is lehetővé váljék.

A bejelentési határidő lejárván, a hiányzó czikkeket újabb felszólítások által többé pótolni nem lehet. Hogy mégis a hiány nagyon feltűnő ne legyen, tisztelettel kérjük honfitársainkat, kik bejelentéseket tettek, hogy a kiállítandó czikkeket a tökély lehető fokára emelni iparkodjanak.

A bejelentők névsora betűsorban:

Andrássy György gróf, Auspitz A. K., Baumann L., Balogh Pálné, Beregszászy Lajos, Blum János, Bogay Lajos, Bathányi Gusztáv gróf, Bartha László, Burchard István és társai, Benczur József, Bezeredy Miklós, Barber és fiai, Baumann Mihály, Bányay Károly, Boldog Lajos, Balázs György, Braun testvérek, Böhm M. és Rindauer, Birnbaum Jakab, Brodsky Sándor, Brunner F. F., Bayer Donat, Czilchert Róbert, Chladek János, Csató Dávid, Csernovits Pál, Dapsy Vilmos, Degenfeld Imre gróf, D'Elia József, Dipold József, Dunaiszky László, Dreher Ignác, Dané István, Egan Eduard, Erdődy Ferenz, gróf, Eder F. M., Eger David, Eisenstock János, Festetics György gróf, Festetics Tasziló gróf, Frankl József, Flandorfer Ignác, Fischer Mór, Farkas Linka, Farkas István, Fröhlich Vilmos, Fekete és társa, Füllbier Mátyas, Fuchs Gusztáv és társa, Fisher Péter, Farkas Lajos, Feivel Lipót, Fischer C. F. Felső Magyarorsz. bányászegyesület, Ferenz János, Forgách Kálmán gróf, Gátsi postógyár, Ganz J. és társa, Galliny Ferenz, Grunden Imre, Goldner és Zinner, Ganz Abraham, Gál József, Gyulai Gál Dénes, Gerenday Antal, Gotesman Miklós, Gubicz András, Geyer János, Gyurkovics János, Goldberger Sam. F. és fia, Goldstein A. és fia, Gucker József, Hoffmann Ferenz, Hengermalom társaság, Hegyaljai bormivelő egyesület, Husselmann Károly, Hirschler Albert, Hahn Antal, Horovitz Elias, Hasenauer testvérek, Huber Antal, Hoffmann Ernest, Hiannig M. L., Havas József, Haas G. M., Henssler Imre, Hirsch Jakab, Hevesi gazdasági Egyesület, Jámbor Endre, István Gőzmalom társaság, Jankovich Vince, Jóó János, Jurenák Sándor, Jászay Dániel, Institoris János, Jalicz Ferenz A. és társa, Jankó Vince, Kiss Pál, Kranzelbauer János, Kappel Frigyes, Krutzer Leopold, Kosztká János és társai, Klemens József, Köszler Józ. Kölber testvérek, Konkoly Fer. és neje, Kornis Józ. Krätzmar K. A., Kirner Józ. Kaiser J. E., Kanicz A. M. Klausz A., Klausz Róza, Kotsis János, Klein Károly, Knippel Anna, Klenovits György, Kos-such János, Kammergruber János, Lengyel Endre, Litke János, Leopold J., Lenck Sámuel, Lácay Szabó Károly, Locz Károly, Ligeti Antal, Lovassy Albert, Lengyel István, Lázár Antal, Légszesz világító társaság, Madarász Viktor, Matusik János, Mitták János, Morgenthaler Károly, Molnár és Török, Mayer György, Molnar Lajos, Maduschka Ferenz, Molnár József, Mortán Fülöp, Manschön M. F., Misinszky József, Molnár György, Maras-toni József, Medetz József, Miskolczy Károly, Madarász András, Művész-köz társulat, Makay Sándor, Malatinsky Imre, Málnay Ignác, Nagy Mihály, Nagyvárad püspökség, Naisz Sarolta, Nagy József, Orozsi Miklós, Orlai Samu, Oetl János, Oetl Antal, Ottenreiter Lipót, Posner Károly, Perczel László, Patits Ferenz, Podmaniczky Armin báró, Pesky Ede, Plácht testvérek, Prandau Hillebrand Gusztáv báró, Parragh Gábor, Quantzer és fia, Rosconi Miklós, Riegler Ignác és fia, Ramasetter Vince, Riffel Károly, Ranolder János püspök, Reiter Antal, Rohonczy Ignác, Rimandóczy Pál, Riegl Antal, Römer Károly, Soupper Terézia, Szegzárdi borkereskedő társulat, Szelbstherr Károly, Szováthy Soma, Sauer Ignác, Schrecker J., Sztroky Béla, Surányi Endre és társa, Stettler Adolf, Scholz K. Agoston, Szepessy Antal, Schneider Ignác, Schultze C. J., ifj. Szabó József, Szabó Ferenz, Schneider M. és fia, Strobenz testvérek, Schlick Ignác, Stern Mark, Simonyi Antal, Stettner J., Spitzer S., Szent István köszönbánya társulat, Thror és társa, Thoma J. F., Teslény Ferenz, Than Mór, Telek Domokos gróf, Török Gábor és társai Tyroler M., Trayler L.

A., Tristinovits Mihály, Turbin malom társaság, Wilde József, Werner József, Winkler Terézia, Wagner Dániel, Wage Kristián, Vandrák Károly, Wirowatz testvérek, Werther Frigyes, Vadász Ferencz, Vass Imre, Wodianer Fülöp, Vidats János és István, Versecz város községe, Waldstein Wartenberg Ernő gróf, Wiedner Ferencz, Zichy Ferraris Manó gróf, Zsáros és Mihalovits, Zichy Ferraris Bódog gróf, Zarzetzky József, Zelenka Ferencz.

Irodalom és művészet.

— (A Vachott Sándorné által szerkesztett „Anyák Hetilapjára”) Heckenast Gusztáv új előfizetést hirdet. Az előfizetési felhíváson olvashatók b. Eötvös Józsefnek a szerkesztőnőhöz s Deák Ferencznek a „Pesti Napló”-hoz intézett levelek is; külön mellékletképed hozzá adva báró Eötvösnek a közönséghez intézett felhívása, melyben többek közt ezeket olvassuk: „Kegyed, ki hazai irodalmunk haladásában élénk részt vesz, s annak helyzetét ismeri, tudja, hogy az „Anyák lapja” valóságos híves, s bizonyosan nem fogja megvonni pártolását egy oly vállalatától, mely tagadhatlan korszerűségén kívül a pártolásra már azért is méltó, mert jeles és szerencsés forrásul szolgál.” Hiszszük, hogy ily ajánlás után egyedüli jövedelmi forrásul szolgál. Hiszszük, hogy ily ajánlás után egyedüli jövedelmi részvételenek fölbresztésére még több szót pazarolni. Előfizetési ára egész évre 6 ft., félévre 3 ft., negyedévre 1 ft. 50 kr. A pénzék Heckenast kiadóhivatalába küldendők.

— (A napi lapokban) sűrűn emlegetik azon három *quartett-előadást*, melyet december havában Reményi E. fővárosi közönségünk művelőzete végeztet az „Európa” teremében rendezni fog. Ezen előadások jellegét a legremekesebb zene bemutatása képezi; min annál is inkább örvendhetünk, mert — mint mondják — philharmoniai hangversenyek e télen nem lesznek. + (Asbóth Lajos „Emlékiratait”) a cs. k. rendőrség lefoglalta. + (Dr. Argenti Döme), jeles homeopatha orvosunk, kinek arczképpel nem régen találkoztak olvasóink a lapokban. „Különféle betegségek hasonlósági (homeopathiai) gyógyítása” című jeles munkáját negyedik bővített kiadásban adta ki. Oly munka ez, mely a külföld legjeles hasonlósági műveivel is bátran kiállja a versenyt, s melyet nemcsak orvosok, de a művelt nemorvosok is sikerrel használhatnak. A díszesen kiállított könyv 675 nagy nyolczadréti lapra terjed. Ara nincs kitéve.

— (A „Szépirodalmi Figyelő”) Arany János mint szerkesztő-tulajdonos és Heckenast Gusztáv mint kiadó, új előfizetést hirdetnek. Az előfizetési felhíváson közölve van a jelesen szerkesztett „Figyelő” mult évi folyamának tartalma, melynek egyszerű áttekintése meggyőzhet bennünket arról, hogy a „Sz. Figyelő”-ben oly lapot birunk, melynek fennállása irodalmunkra nézve nemcsak kívánatos, de föltötte szükséges is. Előfizetési ára egész évre (november 1861. — október 1862.) 10 ft., félévre (nov. 1861. — april 1862.) 5 ft. A pénzék a „Szépirodalmi Figyelő” kiadóhivatalába (egyetem-utca 4. sz. a.) küldendők.

+ (Uj lap.) A Jagócsi Péterffy József által szerkesztett „Tudomány-társadalmi közlöny és közhasznú ismeretek tára” című heti lapból Kanizsán már négy szám jelent meg, melyek ez új lap életrevalóságáról tesznek bizonyosságot. Előfizetési ára az október—decemberi folyamra 2 ft 50 kr, mely a tulajdonos-szerkesztő czime alatt Keszthelyre küldendő.

+ (Kotsányi László „Teleki-naptárát”) a cs. k. rendőrség lefoglalta. A szerkesztő türelemre kéri előfizetőit, míg a naptárt a lefoglalás alól mentenie sikerülend.

+ (Kakas Márton „Politikai költeményei”) melyek az „Üstökös”-ben voltak közölve, Emich Gusztávnál, Jókai Mór által kiadva, egy kötetben megjelentek. A 254 lapnyi könyv ára 1 ft 50 kr. Reméljük, hogy nem sokára második kiadást kell belőle rendezni.

+ (A Thalia-Album szerkesztői) megnyugtatót tudatják előfizetőikkel, hogy a nevezett Album, mely eddig elháríthatlan akadályok miatt meg nem jelenhetett, rövid idő alatt sajtó alól kikerülve, szét fog küldetni. Előfizetni még mindig lehet.

+ (Betiltott népszínművek.) A katonai hatóság a budai népszínháznál pályázatra bocsátott következő népszínművek előadását meg engedi meg, u. m. Búdávár ostroma, A honvédeleány és A jankováci éj; továbbá Kempelen „Ész, pénz, születés” című darabjának további adása szintén be van tiltva.

+ (A „Családi Kör” szerkesztője Emilia) a következő irodalmi válogatást nyit aláírását. Egy év leforgása alatt 12 kötetnyi munkát szándékozik kiadni előfizetési útján, melyek a következők: 1) „Éltévesztett életutak”, 3 kötetes regény Vadnai Károlytól; 2) „A mi nótánk”, 3 kötetes regény Abonyi Lajostól; 3) *Bozay Pál*, korán elhunyt költő hátrahagyott művei egy kötetben; 4) Egy kötet beszélfüzér, *Vértesy* Arnoldtól; 5) Egy kötet költemény *Dalmady Győző*től; 6) egy kötet költemény *Thaly* Kálmántól; 7) „Esti órák” című beszélek 2 kötetben *Emiliától*. Előfizetési díj mind a 12 kötetre 10 ft, mely négy évnegyedes részletben előleg, s így egyszerre csak 2 ft 50 kr fizetendő. A vállalat megindítására azonban ezer pártoló szükséges, azért egyelőre csak aláírásra hivatik fel a közönség. Ezer pártoló lehetséges teszi, egyik betér költségek évenként 600 ftal nyugdíjazását, mire a kiadó kötelezi magát.

+ (Messerschmidt 49 szobrá) nemzeti Muzéumunknak 10,000 ftért kínálják. Megvásárlásuk annál kívánatosabb volna, mert Muzéumunk szoborokba még igen szegény.

+ (Lapleforgalomszámok.) A hivatalos „Sürgöny” és „Pesti Hírnök” mult keddi számát a cs. k. rendőrség lefoglalta. Később mind a két lap kiszabadult.

+ (Hangversenyek.) Fentebb írtuk, hogy *Reményi Ede* a jövő december hóban három quartett előadást rendezend. Hír szerint *Huber Károly* és *Deutsch Vilmos* is szándékozik klasszikus tartalmu hangversenyeket rendezni. Nem kell tehát féltünk, hogy kifogyunk a nótából.

+ (Debreczenben új magyar lap) indult meg „Hortobágy” czim alatt s *Illéy György* szerkesztése mellett. Ez új lap havonként háromszor fog megjelenni. Előfizetési ára félévre helyben 1 ft 50 kr, vidékre 2 ft. Hiszszük, hogy a jó irányban indult „Hortobágy” bőven fogja kárpótolni a megszűnt „Debr. Közlöny”-t.

+ (Az erdélyi muzeumegylet évkönyvének) III. füzetek megjelent, s könyváruai uton 1 ft 70 kr-ért kapható. Az egyleti tagok azonban az egész (három füzetből álló) kötetet 1 ft-ért kapják meg, ha akár a vidéki megbízott utján, akár *Finály Henrik* egyleti titkárnál rendelik meg.

+ (Uj színművek.) A budai népszínházhoz ismét két eredeti darab adatott be: „I. István király” *Szini Károly*tól, s „Csák” egy névtelentől. Az előbb említett czim alatt *Dobsa* is írt egy darabot, mint a lapok a mult héten híresztelték.

Ipár, gazdaság, kereskedés.

+ (A fényképezés terén) közelebb ismét jelentékeny haladás történt. Feltalálták t. i., hogy lehet a víz alatt photographirozni. E találmánnyal már kísérletet is tettek. Egy vízmentes photographograph igen vékony lappal a tengerbe mártatván, a tenger fenekétől 30 lábnyi távolságra nyugodtan tartatott. A gép fedelét zsinór segítségével el lehetett tolni. A mélységbeni gyenge világítás miatt a gép működésére 10 perczet kellett engedni. A kép egészen jól sikerült, s ez esetben köves talajt mutatott. Ez eljárást bizonyára használni lehetend alkalmazni, s kivált a vízépítésekénél, hol a talaj pontos kiismerésére igen nagy szükség van, bármi más móddal jobb szolgálatot teend. Ezenkívül a tengertalaj hasonló ábrázolatai tudományos érdekelk is bírandnak.

+ (A magyarországi kereskedőknek) már meg van tiltva fegyvereket hozatni s árulni.

+ (A marhavész) már Felső-Ausztriában és Csehországban is dühöng. + (Girócuti józseftéri „kertészgazdasági ügynökség” iránt) a közönség napról napra növekszik. Helyisége közelebről egy igen cinosan díszített teremmel növekedett, melyben a legjelesebb hazai és külföldi gyümölcs- és növényfajok kaphatók. Az ügynökség a megrendeléseket bárhova pontosan és jutányosan teljesíti.

+ (Az erdélyi fokormányszek azon rendeletét), mely a gabna-pálinka-főzést Erdélyben tiltotta, felsőbb helyről megszüntették.

Közintézetek, egyletek.

+ (Az országos magyar kertészeti társulat közgyűlése) e hó 9-én d. e. 10 órákor ment véghez a társulat dunaparti csarnokában. Kiknek a társulat iránt bármilyen kérdésük van, felszólítottak, hogy azokkal még a közgyűlés előtt beszámoljanak.

+ (A pesti jótékony négyzet) nov. 3-tól ugyancz hó 30-ig terjedő négy hétre, jelenleg létszámban álló 181 szegény számára — kik közül 24 uj — 602 ft 83 kr. összeget utalványozott; és pedig hetenkénti részesülésben álló szegényeknek 333 ft 95 kr. negyedévenkénti részesítésnek 10 ftot, a szegénygyógyintézetnek 113 ft 18 kr, egyszer mindenkorra segélyezett szegényeknek 145 ft 70 kr. Az egylet köztintézetében jelenleg egyéb munkára nem képes 18 szegény talál foglalkozást és keresetet. Ez alkalommal a választmányi nők szegények állapotát tárgyazó 43 vizsgálatról tettek jelentést.

Mi ujság?

× (Nagyfontosságú tudósítások.) A hivatalos bécsi ujság egy az udv. kancelláriához intézett legmagasb kéziratot hoz, melyben a császár kijelenti akarát az alkotmányos engedményekhez ragaszkodni, remélvén, hogy az országgyűlés nem sokára összejöhét, megparancsolván, hogy a kir. tekintély helyreállítása végett a szükséges rendszabályok megtéveszenek. Gróf Pálffy Mór, Magyarország kelytartójává nevezetik ki. A politikai kormányzat, az igazságszolgáltatás és adóügy kezében összpontosítottak. Az örökös főispánok helyettesítetnek; a többiek helyibe ujak vagy kir. biztosok. A helytartó alatt állnak. A helytartótanács s a helyhatóságok testületi működése a megzavart közrend helyreállítását megszünteti; a megyei s városi bizottmányok feloszlatatnak. A végrehajtási uj közegek a katonai törvényszékek uralma alatt állanak, s ezek katonai törvények szerint ítélenek politikai vétek s vétségök felett. Tehát uj korszak kezdődik.

+ (Kovács Gyula emlékünnepé Debreczenben.) A debreczeni kollégium felsőbb tanulói közt fenálló önképezde f. hó 3-án délután 4 órákor tartotta meg elhunyt jeles tagja *Kovács Gyula* felett az emlékünnepet. E kis egylet-megfolyt le az ő élete utolsó és így legnevezetesebb 5. éve; ez egyletecske jegyzőkönyve és irva megjelenő heti közlöny megpontra mutatja ki a derék elhunyt munkásságát. Mintegy 50. bíratolt írt, melyek nedélye felülmulhatlan volt s a kis lapban 24 jeles költemény van megjeleneve. Ez egylet felszólította énekart is közreműködésre; meghívta a költő szüleit, kik meg is jelentek egész családjokkal; meghívta a tanár és lelkesítők, s a város előbbelőköt. Az énekerem tömve volt. Megzendült a gyásznének. Utána az elnök megnyitóbeszédében adt elő az ünnep célját s felemlíté, hogy a tanulósg nagy része már az emlékszóborra alá is írt; s felolvasta a „Kovács Gyula halálakor” című költeményt *Bihari Péter*től. Ezután olvasta az emlékbeszédet, melyben a költő rövid életrajza is befog-

lalta volt: kinevezett tag *Balogh Ferencz*. — Majd az ifjuság első szavalója: *Illyés Lajos* szavalt a boldogultnak egyik legnagyobb szerűbb s elragadóbb bölcselő költeményét, melynek czime: *Merengés*. E mű kiváló figyelemmel hallgattatót végig. Utójárja egy költemény zárta be a felolvasásokat „Kovács Gyula sirján” című. — Még egy halotti ének s végül a Szózat dallama harsant meg a haza fiatal dalnoka felett.

Összes művei kiadásáról gondoskodva lesz. Az összes tanulósg részvevő kebellet jelent meg a hosszabb életre érdemesnek e második temetésén — az elsőn a szüniidők miatt ugy sem lehetett jelen. Kifejezetett a megjelent résztvevő közönség irányában is a köszönet. 21. évvel előbb Nagy Imrét veszté e fötanoda, most *Kovács Gyulát*. Legyenek e szenvedő hazának minél több Nagy Imrei és *Kovács Gyulái* — csakhogy hosszabb élték!!

Repkény. + (A Szent-István-társulat) mult csütörtökön az egyetemi templomban elhunyt tagjairát, az egyetemi dalára közreműködése mellett, gyász-isteniztetetet tartott.

+ (Zágrábmegyében a napokban egy kis lazadásféle volt.) A nyáron történt magyar szellemű tüntetésekről ismert ozali kerület *Plavec* falujában a nép a bánnyatid fizetését megtagadta. 10 megye-szerezsant küldtek a vezérek elfogására, azonban a nép fegyverrel fogadta őket s hármat közülök megsebesített. A szerezsantokat esendőrök váltották fel, de a mint megjelentek, egy *Filipás* nevű népzéber vészharangot kondított, mire nagy népcsoport sereglett össze, mindamelllett a dolog tettelegességre nem került. *Filipás* az erdőkre menekült.

+ (Gr. Grünne) a frankfurti ujság szerint nyugdíjaztatásáért folyamodott volna.

+ (Furfangos fegyverek.) A pestvárosi kényszer-dologházban jelenleg építenek. E körülményt az intézet két vállalkozó tagja szökésre akarta fölhasználni. E végből sirt ástak maguknak s belefeküdtek, társaik pedig a sirt dezakkal eltakarták s földet hordtak rá. Midőn aztán az este beköszöntött, az eleven halottak kikeltek sirjokból s szerencsésen megszöktek. Szabadáguk azonban csak rövid ideig tartott, mert egy pálinkásbódódele ismét elcsipték őket.

+ (A szarvasmarhák száma Pesten.) Hivatalos kimutatás szerint, találtatik a *Lipótvárosban* 6 tehén és 5 bornyu; a *Terézvárosban* 77 tehén; a *Józsefvárosban* 116 ökör 1157 tehén és 3 bornyu; a *Ferenczvárosban* 5 bika, 4 ökör, 1327 tehén és 74 bornyu; összesen 16 bika, 231 ökör, 3091 tehén és 79 bornyu, vagyis az összes szarvasmarha-létszám fővárosunkban 3431 db.

+ (Gyógyszer a marhavész ellen.) Egy poroszországi gazda dohánnyal gyógyította marháját, adván minden nagy darabnak, mihelyt beteg lett, 2 1/2 iteze erősen fött dohánylevet hidegen. Kis negyedóra mulva az állat kezdett kérézni. fölkelt és evett, szóval, egészséges volt. Csak két darabnál kellett az adagot ismételni, s ezuttal egy tenyérnyi konyha-sót adott hozzá. Tizenegy beteg marhának adá be ez egyszerű gyógyszert, s töle mindnyája meggyógyult.

+ (Reményi hangversenye Nagyszombaton.) Nov. 5-éről írjak innen: *Városunk*, melyet az utóbbi időben folyvást gyujtogatások retgettettek, mult hó 31-én végre örömteljes estében is részesült. *Reményi ada* ekkor hangversenyét, melyre a környék birtokosai nagy számmal gyűltek egybe. A hangverseny a városi szép színházban tartatott, ugyanott, hol október hó óta *Enders* német színigazgató társulata tengődik, s hová jövő év kezdetén a magyar színtársulatot ohajtva várjuk. A hangverseny részleteiről fölölegos hosszasan írni; zsúfolt ház és a lelkesedéstől ragyogó arczok hatásosan szólnak *Reményi* művészetét mellett. Közreműködtek *Szöllősy Gy.* pesti jogász, ki *Arany* „Koldus honvéd”-ét nagy tökélytel szavala. Továbbá a helybeli zenekar a „Két huszár” opera nyitányát és *Smolik* ur physharmonikán magyar népdal-egyveletet jelesen játszottak. — Végül nem hagyhatom említés nélkül azon fényes banquetet sem, melylyel hangverseny után a vasuti vendéglőben *Reményit* megtisztelték. A hazafias, felköszöntések egymást érték; a midőn is *Szöllősy Gy.* ur, használva a kedvező pillanatot, lelkes szavaival megemlékezett elbetegült jeles költőnkéről, *Lisznyayról*, kinek gyámolítására csakhamar 50 fton felül adakoztunk. — Ezek föbb momentumai *Reményi* hangversenyésének, melyhez ezuttal városunk köztiszteletben álló férfa *Palugyay L.* ur által jutottunk, ki a művészt nemcsak meghívá, de vendégszerető házában a legnagyobb kitüntetéssel fogadta is. — K.

+ (Musard, a párisi híres zenekarmester) Pesten van, s a városi német színházban hangversenyez.

+ (A gráci „Volkstümme” szerkesztőjét s egyik munkatársát) ismét befogták, még pedig oly czikk miatt, mely az Ausztria iránt jó indulattal viseltető „Zeit”-ből szóról szóra van átvéve.

+ (Halálhíradás.) *Dr. Ötvös Agoston*, magy. akad. tag, *Gyula-Fehérvárt*, október 25-én életének 51-ik évében elhunyt. Benne hazánk egyik legavatottabb s fáradhatlan buzgalmu történet- és régiségbuvárát vesztette el. *Béke* lengjen sirja felett!

+ (Marmarosban az ismeretes bécsi röpiratokról) a zsandárok nyíltan és minden tartózkodás nélkül osztagatják a falusi népnek. A zsandárok még jegyzőkönyveket is vesznek föl a felek panaszairól. Az adóexecutio még folyvást tart. Az adóbiztosok 30—40 generaliskulccsal vannak ellátva a községi ládák vagy szekrények fölnyitására.

— (Adakozás.) A Vasárnapi Ujság szerkesztőségéhez mult héten beküldetett:

Az írói segélypénztár számára: *Szabadszállásról* *Némethi Gábor* 1 db. cs. k. arany, és *Rozsnyay Mátyas* 1 ft. Összesen (osztrák értékben a napi árkelet szerint) 7 ft 54 kr.

A budai népszínház számára: *Egerből* *Főtiszt*. *Kálnoky Ferencz* egri kanonok 10 ft.

Levelezés.

Bécsi levél. November 4-én. (A rajkszrát és a positivum philosophiája. — Kódos idők. — *Wagner Richard*, *Metternich* herczegnő és a francia tábornok. — Bécsi sasok. — A boulevardok. — Megint a rajkszrát. — A kis Ignác és a nagy orr. — Valami a zsebkendőről. — A szép Klára.)

A rajkszrát s én egy időben kezdjük meg működésünket, a rajkszrát s én egy időben érkezünk Bécsbe; a rajkszrát mindenünnen, csak Magyarországból nem, én csupán csak Magyarországból és máshonnan nem. Nem akarok valami nagy fontosságot tulajdonítani e szerencsés ellentétnek, mindössze is arra szolgálhat, hogy Önt személyem iránt megnyugtassa, ha ugyanazt gondolta volna, miszerint hosszas hallgatásom oka: hogy meghatározottam, rajkszrátának álltam, vagy hogy más uton lettem öngyilkossá. Tréfián kívül oly „ezulár” idők járnak, hogy az élet nagy kérdését egyedül a halál fejtheti meg legjobban. Elmém és szívem philosophiája azonban a positivumot keresi, s azért a rajkszrától elfordulva, nézzük szeme közé a jelennek, ha oly kódos is, mint a mai nap, mert ugyis ez a kód az egyetlen, mi itt Bécsben Angliára emlékezteti az ember fiát.

Bécsben, mint minden, úgy a tél is késik; ez az oktrovált nyárféle sehogy sincs inyünkre. — Ha reggel budát veszesz magadra, déltájzt kiolvaszt belőle a nap, s estére, ha a fölötted függő szürke borulat hóhelyekkel biztat, hiszékeny báránybőr-süvegedet az eső veri, vagy az „éj halvány szemé” a hold, fényes csizmad szárában keresi föl képmását.

A mit a salonokban „saisonnak” neveznek, t. i. a teázás, hangverseny s színház ideje beköszöntött. A régi változatosság fárasztó egyhangusága! — Az operaszínházban *Wagner Richard* járja, s mindannyiszor, ha az ő műveiből jut nekünk, csakugyan ki is jut nekünk. *Wagner* ur az ő dalműveit a „végtelen melódiájának” mondja, azonban ez a végtelen melódia nem egyéb végtelen unalomnál, melyben vagy agyontrómbáltatunk, vagy nyakig uszunk a német érzélgés langyos czukrosvizében. Szerzőt, ha páholyában megjelen, demonstratív tapsokkal fogadják, tapsokkal azért, mert Párisban megbukott. A párisiakat elfogultsággal valódják a német elem iránt, pedig a legfényesebb kiállításal került színre a „Tannhäuser.” De miután a műértő nem a dekoratív jött nézni, hanem zenét hallani, a „jőző zenéje” nem találhatott kegyelmet az irányadó Páris színe előtt. Ez a jó bécsi most politikai meggyőződésből kifütyöli *Musardot*, és magánkívül van, ha az „elejtett” *Wagner* hallja, ki a népmesét tragoediává torzítja, kinél az illatos népdal, melynek csak suttogó szavát értjük és érezzük, kábító botrány között hosszú léczlábakon paradéroz előttünk.

A mult télen történt, hogy *Metternich herczegnő* — ki Párisban él és *Wagnernek* megen pártfogója — egyik estélyén a jelen volt M. . . n tábornoknak az előtévőle estén hallott „Tannhäuser” fölött kérve ki véleményét, ezt nyerve válaszol: „Madame, ön kegyenczevel beszolt vön rajntuk *Solféri* noérr.” — És itt mekkora zajt csapnak vele, pedig higgye meg, hogy az, a mi miatt történik, még csak annyit sem ér, mint egy omelette, nota bene, ha jó.

Mig Pesten a sasokat szépen fölragogatják megint régi helyükre, itt Bécsben még régiebb helyükről is leszédik öket.

Meg ne írjedjen, azaz meg ne örüljön — csak a bástyafokokról szedik le, melyeket éjjel-nappal borotválnak, azaz raziroznak, hogy a glaciakkal egybeolvadva, boulevardokká váljanak. Ezek csakugyan kezdenek is már épülni. Bár izlés és styl dolgában minden kívánnivalót hagynak hátra az uj házak, mindamelllett ép oly nagy díszére, mint kényelmére szolgálódnak a 600,000 lakossal bíró városnak.

Iste rajkszrát ma csakugyan megnyílt.

Ismét ott ült elnöki széknél *Glockenhuber* az elnök, ki minduntalan félreveri a — csengetyűt. Helyén volt *Napoleon* — *Mühlfeld* is és a hatalmas *Rieger*, kinek beszédei alatt állítólag *Schmerling* apró policzájokat rajzolgat papírjára. Ott ugrál a kis miniszterhetnéni *Ignác* is (*Kuranda*), kinek arca orrából áll; ma nem beszélt, de azért semmitmondó ó akkor is, ha beszél. Megjelent a rusznák püspök is nyája élen, melyről azt állítják, hogy közös zsebkendőjük van. Személyes tapasztalásunk folytán oly helyzetben vagyunk, hogy e rágalmat határozottan visszautasíthatjuk, mert a ruthén követek egyáltalában nem érzik szükségességét a zsebkendőnek. — A szép *Klára* is megvan az étteremben. — Még mindig nagy gráciával keni zsemlyére a vaját, s daczára annak, hogy arczképe is megjelent a kirakatokban, példás szerénységgel emlékezik meg azon körülményről, hogy ő csak a szűkebb rajkszrát *Klárája*. Itt mindig azt hiszik, hogy meg fog szaporodni — már t. i. a szűkebb rajkszrát.

K. T.

Nemzeti színházi napló.

Péntek, nov. 1. „A szigetvári vértanúk.” Eredeti szomorujáték 5 felv. *Irta Jókai Mór*. Habár a közönség egy nagy része ez este, halottai emléke iránt a kegyelet adóját lerovandó, a temetőbe vándorolt, a színház mindamelllett megtelt. Az előadás összavégő volt. Legkerékdebb alakok voltak: *Szolimán zultán* (*Tóth József*) s *Zriayi huga* (*Jókainé*). *Szelimet Komáromi* személyesíté, de csak egyes részeiben sikerülten. *Prielle Kornélia*, bár elég hatásosan adta *Jurancsac* szerepét, mindamelllett nem bírt a művészet azon magas fokára emelkedni, melyen vigjátéki szerepében

látuk. A főalak Zrinyi M. (Feleki) jó lett volna, de meglátszott rajta, hogy már — futni kell. A főbb szereplők s a darab egyes szebb helyei sok tapsban részesültek.

Szombat, nov. 2. „Rigoletto.“ Opera 4 felv. Verdül. Szép számú közönség, s a színpadon, némi náthát és rekedtséget leszámítva, kerek előadás.

Vasárnap, nov. 3. „Tücsök.“ Falusi életkép 5 felv. Irta Birchpfeifer-Sarolta. Ez is azon darabok közé tartozik, melyek a hetirend készítőjének meglehetősen kegyében állnak, s azért hatszor is előveszik addig, míg sok jobb eredeti darabot egyszer. Ily érzélgős portéka, kivált gyakrabban adva, ugy esik a magyar ember gyomrának, mint a jámbor sponót. A főbb szerepeket szokás szerint Munkácsy-Fné, Szatmáryné — s Feleki személyesíték, s főleg a két utóbbi igen jelesen. Szerdahelyi hosszas távolléte után ma lépett föl először, s Didier kis szerepéből igen érdekes alakot csinált.

Hétfő, nov. 4. „XI. Lajos.“ Dráma 5 felv. Irta Delavigne. A sok költészettel irt darabot, drámai gyengéi dacára, még mindig örömet nézzük végig, s kivált a czimszerepben Tóth József remek játéka sok élvezetet nyújt. Tóth J. alakító tehetsége hasonló szerepekben oly magasan áll, hogy a külföld legelső színpadain is bátran megállhatna.

Kedd, nov. 5. „Dinorah, vagy a pörmeli bucsu.“ Opera 3 felv. Meyer-beertől.

Szerda, nov. 6. „Lecouvreur Adrienne.“ Dráma 5 felv. A czimszerepet Komlóssy-Kövérné adta, kinek igen ritkán van alkalma bebizonyítania, hogy ő is szerződött rendes tagja a színháznak.

Csütörtök, nov. 7. „Férj az ajtó előtt.“ Operette 1 felvonásban. Ezt megelőzi: „A nyolcadik pont.“ Vigjáték 1 felvonásban.

Budai népszínház.

Nov. 1-én adatott: „Mátyás diák.“ 3 felvonásos népszínmű, s „A nemzet sarktertyé.“ allegoria Molnártól. Másnap ismét egy 3 felvonásos új darabot láttunk a pályázó népszínművekből. Címe: „A völgyény, vagy a magyar izraelita család.“ Ugy hallottuk, hogy a beadott pályaművek közt több igen talpraesett darab van. Hol vannak tehát azok az állítólagos jó darabok? Vagy először a roszakon akarnak tulesni, hogy aztán végén patnjan az ostor? Igen, de az eddig látott két darab oly silány, hogy nem lesz csoda, ha a közönség, eddigi csalódásai után itélve, a még hátralevőkre is előre azt fogja mondani: „ez sem jobb a diákné vásznánál.“ Jó lett volna, a pályázni kívánó darabokat előlegesen átadni a bírálóknak, a kik esetben csupán a felett itéltek volna, hogy vajjon e vagy ama darab megérdemli-e az előadást vagy sem. Így aztán kénytelenek vagyunk megint szomorodott szívvel jelenteni, hogy a „völgyény“ rövid szenvedés után meghalt. Kívánunk neki boldog feltámadást itéletnapkor, de addig csak nyugodjék békével, álmatlanság háborgassa. A mű szerzője megzavartatlanul bizonyította be, hogy nem született Arkádiában. Az egész férczműben egyetlen egy alak sincs, a melyre csak azt is lehetne mondani, hogy megjárja. Oly alakok ezek, mintha valamelyik legroszabb humorisztikus lap torzképei közül volnának kiszedegetve. A darabnak csupán az az egy érdeme van, hogy többször megnevettetett, csak az a baj, hogy többnyire akkor volt nevetett, midőn megindulást kellett volna előidéznie. A közönség rosztalását az előadás végén hangos piszögésben nyilvánította. Az előadás is gyenge volt, s a szereplők közül csupán Virágh érdemet elismerést.

Vasárnap és hétfőn egymás után adák a „Garabonczás diák“ című bohózatot, bizonyosan azért, mert vasárnap nagy közönsége volt, úgy, hogy a színháznak minden szegze-zuga megtelt. Az igazgató számításában nem csalatkozott, mert a színház másnap is megtelt. Mindamellét határozottan rosztaljuk a „Garabonczás diák“ színrehozatalát, mert ez oly silány, hogy pártját kell keresni. Rontja az izlést és semmi nemesebb érzelmét kelteni nem tud. A színi előadásoknak az volna a célja, hogy belőlük a közönség mulatva okuljon. De mit okul a „Garabonczás diák“ból, ha csak azt nem tanulja, hogy a legsehonnaibb életmóddal is szereshet valaki oly feleséget, a kinek apja 10 millió ft. vagyonnal bír. Ez a tanulság a „Garabonczás diák“ból. És mégis kétszer adták egymásután.

Kedden, nov. 5-én Kisfaludy K. „Csalódiások“ című vigjátékát adták. Szerdán, nov. 6-án. „A mama.“ vigjáték Szigligetétől. Ezt néhány műkedvelő egyetemi polgár rendezte, a Szigligeti nővérek és Szerdahelyi Nelli közreműködésével, a népszínház javára.

Csütörtök, nov. 7-én. „Csikós.“ Eredeti népszínmű 3 szakaszban.

Szerkesztői mondanivaló.

5827. **Költemény és való.** Nem adhatjuk a „pár sorból álló kezdetleges verset.“ mert attól tartunk, hogy épen az, a ki dicsőítve volna benne, nemcsak sajtóper, hanem valóságos háborút kezdene ellenünk. Annymira gondolat nélkül való elragadtatási kurjantás az.

5828. **D. Veese.** B. J. Nem jó idők járnak az effélékre, de azért a mig, s a menyire lehet.

5829. **Solyomkó romja.** A rajz nem használható.

5830. **Leányfalu.** S. M. Ez is a lehetőségek közé tartozik a jelen perczben. Melegebb időkét kell várunk.

5831. **Debrezen.** B. F. A bővebb értesítés későn érkezett. A mi lényeges, pótolni fogjuk.

5832. **Sz. Lőrincz.** L. F. Mutatványt kérünk, hogy hozzájáruljunk. Az Amerikába küldendő példány ügyében magánaton tudósítá ont kiadó-hivatalunk a feltételekről.

5833. **Sz. Márton.** Sz. P. Fájdalmas igazságok, de most roszkor jönek, midőn a „szegény embert még az ág is buzza.“

5834. **Szatmár.** H. J. A level csupa magánügyet tárgyz, melyek nem hirlapi közlésre alkalmasak. Ilyen p. o. az, midőn egy szabómester nem teljesíti azon munkát, melyet ígért. Más uton is hozzá lehet ahhoz férni.

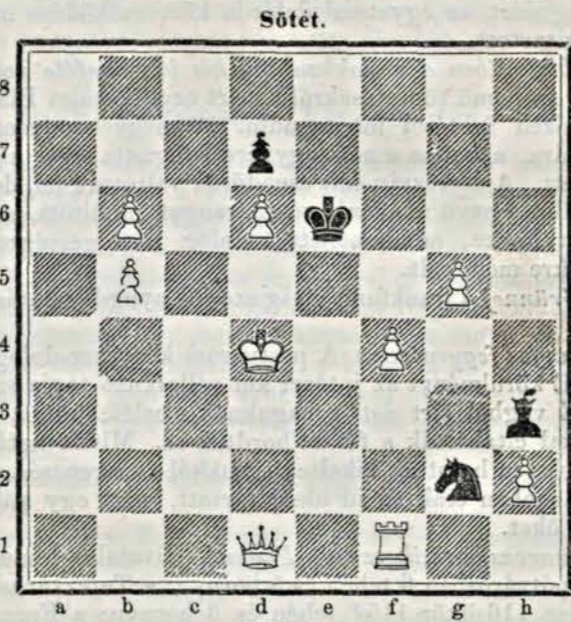
5835. **Bécs.** B. Nincs nekünk ama bécsi lap ellen semmi kifogásunk; s mert nem ismerjük, nálunk szóba sem jött. Vagy talán épen ezt resteli ön? Nem értjük a felszólalást.

5836. **Kolozsvár.** K. M. Meltányos ohajtását e napokban teljesítjük. Csak annyit jegyzünk meg, hogy V—cy arcképehez más uton jutottunk — a mint erről meggyőződhetik, bár, úgy látszik, mindkettő egy forrásból származik. Mi készen kaptuk a fametszést. A többi rendben van.

5837. **Vác.** J. E. Még csak néhány napi türelmet kérünk.

SAKKJÁTEK.

98. sz. feladvány. Megjelent a „Londoni képes ujság“ban.

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 93-ik sz. feladvány megfejtése.

(Willmers Rudolftól Bécsben.)

Világos.	Sötét.	Világos.	Sötét.
1) H a 5 - e 7	B a 8 - f 8	1) H b 7 - c 5 †	b 6 - g 5 : C)
2) H b 7 - d 6 †	K e 4 - f 4	2) H b 7 - c 5 †	K e 4 - d 4
3) B g 5 - g 3	tetszés szerint.	3) F e 4 - b 3 :	tetszés szerint.
4) H e 7 - †		4) H e 7 - †	
-
A)	B)	C)
1)	B a 8 - e 8 B)	1) . . . . .
2) B g 5 - e 5 †	K e 4 - e 5 :	2) H b 7 - c 5 †
3) H e 7 - g 6 †	tetszés szerint	3) B f 8 - f 4 †
4) B f 8 - f 4 †		4) H e 7 - e 6 †

A másik három szép változatot közölni fölöslegesnek tartjuk.

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Nagyváradon: báró Meszóna István. — Pesten: Cselkó György. — Parabolyban: Rothfeld József. — Poroszlón: Nyilas Alajos. — B. Ujvárosban: Kovács Lejos.

Rövid értesítések. Nagyvárad: B. M. I. Nagybecsüi küldeménye kezünkhez érkezett Figyelmesen meg fogjuk vizsgálni. Addig is köszönetünket küldjük. — Említnek: Az ígert sorokat várjuk

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosiz naptár	◉ Nap- kelet nyug.	◉ Izraelit. naptár	◉ Hold- kelet nyug.
November.		Okt. (6)	6. p. 6. p.	Kislev	6. p. 6. p.
10 Vasár.	F 25 Av. An.	F 24 El.	6 57 4 32	7 Bajt J	1 21 * *
11 Hétfő	Márton püs.	Márton	6 58 4 30	8 (k elég)	1 40 0 41
12 Kedd	Márton pápa	Jónás	7 0 4 29	9 Her h.	2 0 1 49
13 Szerda	Kosztka Sz.	Ditak	7 2 4 28 10		2 18 2 54
14 Csütör.	Szerapion v.	Klemen.	7 4 4 26 11		2 37 3 56
15 Péntek	Lipót hv.	Lipót	7 5 4 25 12		3 2 5 2
16 Szomb.	Edm. Ottm.	Ódon	7 6 4 24	13 11 Sab.	3 28 6 6

Holdnegyed: ◉ Holdtölte 17-én, 2 óra 23 perczkor délután.

TARTALOM.

Gróf Andrász Gyula. (arckép). — Ifju a patakán! Schiller után Petőfi Sándor. — Boreza hugom menyegzőjére Dalmady Gyűző. — A debreczeni kastély. (Folytatás.) Jókai Mór. — Dészáról Kalugeric. — Képek a hazai népeletről VI. VII. (két képpel). — Tollrajzok az állatvilágból. I. — A forróföldön növénytenyésztése. — Darányi új népis-kola (képpel). — Erdélyi magyar levelek. — Egyveleg. — Tarház. Egy régi okmány a bor és szomjúság tárgyában. Küzli Lehoeczky Tivadár. — A dunántúli vinczellérképző intézet Keszthelyen. — Tudósítás a londoni világkiállítás ügyében. — Irodalom és művészet. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyetek. — Mi újság? Bécsi levél. — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert: (lak. magyar-utca 1. sz.)

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedruben 1/4 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpezzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

Kászon-Ujfalvi Szabó János.

A lelkes székely nemzet s erdélyi r. kath. egyházi rend egyik büszkeségét vezetjük be e lapokon szellemnagyaik dicszarnokába.

Három év óta pihennek hideg hantok alatt a nemes tetemek; de a közel egy évszázadra terjedt életpályának három-negyedrészén át szerzett érdemek fenragyognak időn, enyészeten.

A pálya, melyet maga után mély nyomokat hagyva futott meg, a népnevelés és egyházi irodalom fontos tere volt.

Tudta a lelkes ember, hogy nincs neve a tudományoknak, mely tekintetet és tanulást nem érdemelne; de azt is tudta, hogy jót csak attól várhatni, a ki el nem szórja erejét s körültekint ugyan az egész nagy mezőn, de egynek fekszik.

A mi által hatni, használni akart, az a lelkeszet s egyházirodalom mezeje volt. Ezt tartá ő azon szilárd s egyedül biztos alapnak, melyen a valódi keresztény műveltség, nemzeti csinosodás s értelmesedés feneklik. Ő, s szívből, lélekben hozzá hasonló több más lebeghetett nagy Kazinczyknak szelleme előtt, midőn írta: „Erdélyben sok tudományos fő van. Erdélynek szabad dicsekedni, hogy literatúránk gyümölcsei annak felvirradásában ott termének és nem nálunk.“

Azon küzdők közt fáradozott ő is, mint egyszerű munkás, kik a kor sulyos munkatérhe alatt az irodalom felvirágoztatásán s a nemzet szellemerejének kifejtésén ernyedetlenül működve, az utókor osztatlan hátlájára tették magukat érdemesekké.

Kászon-Ujfalvi Szabó János, született székely szüléktől Marosszéknek Köszvényes nevű falvában, 1767. jan. 27. Atyja Szabó József, kántor ugyanott, anyja László Ágnes volt. Tanulmányait a szülőföldjéhez közel eső Mikházán kezdette, a ferencziek zárda-iskolájában; a gymn. osztályokat Marosvásárhelyt, a bölcsészeti-

ket Kolozsvárt végezte. Papságra lépven, őt gr. Batthyányi Ignác püspök 1786-ban Pestre a központi papnöveldebe küldötte. Erdélyi leveleiben Kazinczy is ugy említi Szabó Jánost, mint nagytekintetű embert, ki Daykával együtt neveltetett a pesti seminariumban s Daykát szerette. A hittudományi öt éves tanfolyam bevégezével egyházmegyéjébe visszatérven, áldorrá szenteltetett 1791. jan. 2-án s legott Tövisen és Marosvásárhelyt, majd 1793-ban Kolozsvárt működött, mint segédlelkész, de a következő (1794.) évben már, mint a hittudományok tanára, lépett tanszékre a püspöki papnöveldeben. Gr. Eszterházy János 1796-ban őt Dénes és László fiainak nevelésével bízta meg. 1809-ban iskolás-kanonok s plebános

Gyula-Fehérvárott; 1813-ban kolozsvári plebános és kolos-dobokai főesperes; 1815-ben mesterkanonok; 1819-ben a b. Szűz kolos-monostori apátja, kir. tanácsos és főokmányiszéki előadó; 1822-ben székesegyházi főesperes; 1825-ben örkanonok; 1826-ban pedig olvasó-kanonok lett. Saját kérelmére 1847-ben főokmányiszéki hivatalától fölmentetven, évi ötszáz forint díjjal nyugalmaztatott s 1848-ban a Leopoldrend kis keresztjével diszített fel. A hon zivataros napjai élte alkonyán csendes magányában lelték. A beállott gyász-évtized alatt az Ur szent hajléka s buzgón gyakorlott keresztényen átatoskodása volt lelkének egyedüli élménye. Így lelte őt megtört korának végső elgyengülésében a halál szelíd anyaga.

Elhunyt életkorának kilencvenkettedik, áldorságának hatvanhetedik évében. — Temetése megható volt. Két nemzedék serdült fel a népszerű egyházi Nesztor körében. Egész Kolozsvár talpon volt, megadni a fényes érdemek ősz bajnokának a végtisztelitet. Ott pihennek a nemes tetemek Kolozsvár sarktertye gyümölcsfáinak csendes árnyában, demagatrá azon bemohosított helytől.

szabó János.